

HILDEBRAND INSTITUTTET
PSYKOTERAPEUTISK UDDANNELSE

HILDEBRAND INSTITUTTET

STUDIEORDNING

MASTER NIVEAU 7

Indholdsfortegnelse

§ 1 Forord	1
§ 2 Uddannelsens formål	1
§ 2.1 Grundsyn og inspiration	1
§ 2.2 Færdigheder	2
§ 2.3 Personlig og faglig proces	2
§ 3 Overordnede kvalifikationsramme og læringsmål	3
§ 3.1 Kompetenceprofil	3
§ 3.2 Uddannelsens ramme	5
§ 3.3 Timefordeling	5
§ 3.4 Læringsmål for de enkelte uddannelsesår	5
§ 3.4.1 Første uddannelsesår:	5
Første års moduler	6
§ 3.4.2 Andet uddannelsesår:	15
Andet års moduler	16
§ 3.4.3 Tredje + fjerde uddannelsesår:	25
Moduler på tredje og fjerde år	29
§ 3.5 Samlet litteraturliste	47
§ 3.6 Procesarbejdet	52
§ 3.6.1 Terapitræningsvejledning	52
Forberedelse til færdighedstræningen på første år	53
Præ-træning på andet uddannelsesår	55
Terapitræning på tredje og fjerde år	56
§ 3.6.2 Aftengrupper/ refleksionsgrupper	62
§ 3.6.3 Supervision	62
§ 3.6.4 Egen terapi	62
§ 3.6.5 Parallelprocesser	63

§ 3.6.6 Mindfulness og nærværstræning	63
§ 3.6.7 Krop	64
§ 4 DPFO certificering	64
§ 5 Kursussted.....	65
§ 6 Hildebrand Instituttets egne etiske regler	65
§ 6.1 Egen terapi	65
§ 6.2 Eksamen	66
§ 6.3 Undervisernes faglige udvikling.....	66
§ 6.4 Afslutning af uddannelsen	66
§ 6.5 Rollekonflikt og grænser mellem roller.....	66
§ 6.6 Rolledilemmaer de studerende imellem.....	67
§ 6.7 Formidling	67
§ 6.8 Gennemsigtighed	68
§ 7 Undervisere og undervisningsformer	68
§ 8 Undervisningsevaluering	68
§ 9 Adgangskrav.....	69
§ 9.1 Kvote 1.....	69
§ 9.2 Dispensation.....	69
§ 9.3 Kvote 2.....	69
§ 9.4 Kvote 3.....	69
§ 9.5 Meritstuderende	70
§ 11 Orlov og dispensationer.....	70
§ 11.1 Barsel:.....	70
§ 12 Optagelse og gennemførelse:.....	71
§ 13 Undervisningsplaner	72
Undervisningsplan første år	72
Undervisningsplan andet år.....	73

Undervisningsplan tredje år	74
Undervisningsplan fjerde år	75
§ 14 Eksamensformalia:.....	76
§ 14.1 Formalia for første år:.....	76
§ 14.2 Formalia for andet år:	76
§ 14.3 Formalia på tredje år:	77
§ 14.4 Formalia på fjerde år:.....	78
§ 14.5 Hovedopgaven:	79
§ 15 Censorkorps	79
§ 16 Regler for skriftlige opgaver.....	79
§ 17 Regler om læsning af tekster på fremmedsprog	80
§ 18 Eksamensbeviset kompetenceprofil	80
§ 19 Hildebrand Instituttets kompetenceprofil.....	80
§ 20 Uddybende information.....	80
§ 21 Ikrafttræden og overgangsordninger	80
§ 22 Ændringer i studieordningen	80

§ 1 Forord

Hensigten med denne studieordning; som en rammebeskrivelse, er at give dig overblik over rammer, vilkår og grundlag for Hildebrand Instituttets certificerede 4 - årige uddannelse på master niveau samt beskrive uddannelsens opbygning, indhold og krav.

Uddannelsen er en efteruddannelse, som bygger ovenpå en grunduddannelse på bachelorniveau med solid erhvervserfaring. Uddannelsen er tilrettelagt så du kan tage den sideløbende med en fuldtidsbeskæftigelse.

Vores værdigrundlag er humanistisk eksistentielt og vores teoretiske reference og metode er psykodynamisk og systemisk.

§ 2 Uddannelsens formål

Uddannelsen sigter på at kvalificere professionelle i deres arbejde med mennesker udsat for alvorlige omsorgssvigt eller overgreb.

Uddannelsen hviler på et teoretisk fundament baseret på fænomenologisk forskning.

Uddannelsens primære fokus er at uddanne til psykoterapeutisk arbejde med mennesker med personlighedsforstyrrelser og uddannelsen kvalificerer til at lave pædagogisk og terapeutisk arbejde med mennesker udsat for alvorlige omsorgssvigt og overgreb.

Uddannelsen formidler en grundlæggende og nuanceret viden om omsorgssvigt og overgreb, og påvirkningen af personlighedsdannelsen og de skader der opstår som en følge heraf på klientens evne til kontakt. Det er målet med uddannelsen, at den studerende opnår kompetencer til at omsætte praktisk erfaring til bevidst og reflekteret viden med baggrund i teori og forskning.

§ 2.1 Grundsyn og inspiration

Det er et grundsyn på uddannelsen, at nuanceret viden om klienternes vanskeligheder giver en dybere og dermed bedre forståelse for deres tilsyneladende destruktive valg, og at denne

forståelse inspirerer til en holdning præget af mere indlevelse og tolerance hos den professionelle. Det er tillige vores erfaring, at en dybere forståelse for andre menneskers svære vilkår hjælper til bedre at kunne rumme klienternes - og egne - følelsesmæssige reaktioner.

§2.2 Færdigheder

Det er et vedholdende sigte under uddannelsen at formidle konkrete færdigheder til arbejdet med klienter. Disse kompetencer, som er baseret på teoretisk viden, handler om at lave hypoteser, analyser, at vælge relevante interventioner og efterfølgende evaluere på disse valg, baseret på forskning i egen praksis.

Ud over muligheder, som opstår af den teoretiske viden om personlighedsforstyrrelser, handler det ofte om udvikling af redskaber, der opstår som kreative løsninger i en fordybet kontakt med mere rummelighed. De nyeste teorier i Neuropsykologien tjener her til at underbygge og præcisere den terapeutiske interventionsmodel, som i forvejen er en integreret del af vores terapiform.

§ 2.3 Personlig og faglig proces

Under hele uddannelsen sker undervisningen i nært samspil og forbindelse med egen personlige proces. (Det er erfaringen, at de fleste mennesker i forvejen forsøger at arbejde med deres klienter så professionelt som muligt.) Viden alene har begrænsninger i forhold til at viderequalificere arbejdet. Uddannelsen arbejder derfor ud fra et grundsyn om, at man i sit faglige virke i høj grad også er tilstede med sig selv som menneske, og at forandring i det professionelle arbejde må ledsages af en udvikling i forståelsen af egen proces som professionel.

Som studerende skal du være villig til at indgå i de faglige personlige processer studiet indebærer, for eksempel aftengrupper og terapitræningsgrupper.

I uddannelsen er der moduler som videnskabsteori og undervisning i forskningsmetoder med særlig vægt på forskning i egen praksis.

§ 3 Overordnede kvalifikationsramme og læringsmål

§3.1 Competenceprofil

Hildebrand Instituttets psykoterapeutiske uddannelse giver de studerende følgende kompetenceprofil:

Viden

- Viden om og indsigt i psykodynamisk og systemisk forskningsbaseret teori, metode og praksis, samt kendskab til psykoterapiens bredde, perspektiver, begrænsninger og faldgruber.
- Forstå og reflektere over psykoterapeutiske forskningsbaserede teorier, metoder og praksis indenfor den psykodynamiske og systemiske psykoterapi.
- Viden om den psykodynamiske og systemiske historiske, filosofiske og teoretiske baggrund.
- Viden om de etiske rammer for psykoterapi.
- Viden om kvalitativ og kvantitativ international forskning.

Der undervises i følgende teorier i forhold til den psykodynamiske reference

- Tilknytningsteori, objektrelationsteori
- sorgteori, chok og traume teori

Der undervises i følgende teorier i forhold til den systemiske reference

- Familiesystemer og genogrammer
- Personlighedsstrukturer
- Selvdestruktiv adfærd og positiv reformulering

Hildebrand Instituttet sikrer gennem uddannelsen, at de studerende opnår forståelse for de psykoterapeutiske teories anvendelse og deres begrænsning og hvor henvisning til anden specialiseret indsats eller behandling er relevant.

Færdigheder

- at skabe en terapeutisk alliance gennem empatisk kontakt, nærvær, indlevelse og personlig autenticitet.
- at udarbejde og begrunde analyser og hypoteser med baggrund i teori og tilrettelægge relevante interventioner.
- at formidle og anvende nutidig og relevant teoretiske viden og forskning.
- at formidle faglige og terapeutiske problemstillinger og skabe kontakt til både børn, unge, familier, individuelle, grupper samt til andre fagpersoner.
- at forske selvstændigt i egen praksis ved anvendelse af en variation af relevante forskningsmetoder.
- at formidle egen forskningsbaseret viden samt diskutere professionelle og videnskabelige problemstillinger.

Kompetencer

- at håndtere og varetage komplekse og psykoterapeutiske processer gennem den psykodynamiske eller systemiske relation og metode.
- selvstændigt og professionelt indgå i faglige og tværfaglige samarbejder.
- at vurdere muligheder og begrænsninger i brugen af de psykoterapeutiske teorier og metoder
- at identificere egne lærings - og supervisions behov og strukturere egen læring i forskellige psykoterapeutiske felter og sammenhænge.
- indsigt i egen historie, udvikling og livsmønstre og kan modtage og omsætte supervision i det kliniske arbejde.
- har tilegnet evnen til at udøve psykoterapi gennem feedback og supervision.
- at evaluere og tage ansvar for egne psykoterapeutiske kompetencer og kontinuerligt reflektere over egen faglig udvikling

- at forske og formidle forskning i egen praksis på en etisk ansvarlig og professionel måde

§ 3.2 Uddannelsens ramme

Uddannelsen er 4 - årig og fordelt på 6 årlige moduler af 4 dage. Alle moduler er internat på vores egen kursus ejendom Øster Løkke. Modulerne ligger på hverdage, og har en fast struktur. De første 2 dage er der teoretisk undervisning i et navngivet modul, 3. dag er der færdigheds - /terapitræning og 4. dag er supervision/egen terapeutisk arbejde. Se beskrivelse i afsnittet om terapitræning. Der er aftenarbejde i faste grupper 3 aftener.

§ 3.3 Timefordeling

- Teoretisk undervisning udgør 340 timer
- 40 timers ekstern egen terapi i løbet af uddannelsens 4 år.
- Egen terapi/selvrefleksion i grupper udgør 150 lektioner
- Supervision udgør 150 lektioner
- Ekstern supervision i gruppe min 50
- Færdighedstræning udgør 120 timer

§ 3.4 Læringsmål for de enkelte uddannelsesår

§ 3.4.1 Første uddannelsesår:

Viden om og forståelse af tilknytningsteorier og udviklingen af personlighedsstrukturer, herunder udviklingen af offer/krænker /frelser eller en borderlinepersonlighedsstruktur.

Viden om DPFO's etiske regler og kompetence i anvendelse af etikken i kontakt med klienter og medstuderende i analyse af psykoterapeutiske sessioner.

Introduktion i de 3 roller klient/terapeut og observatør. Der lægges vægt på øvelse i at give respektfuld og neutral feedback fra observatør til terapeut.

På første års sidste modul bliver de studerende eksamineret mundtligt i de teorier, der er undervist i på de første 6 moduler. (se eksamensformalia §14.2) Der er intern bedømmelse med bestået/ ikke bestået.

Første års moduler

Modul 1: Terapeutisk grundholdning, Genogram og offerpersonligheden

Generelt

Dette modul indeholder en introduktion til nogle af de grundlæggende principper for psykodynamisk baseret arbejde med følgerne af omsorgssvigt, overgreb og traumehistorie. Modulet introducerer hvordan tidlige opvækstskader former forskellige personlighedsstrukturer og hvordan disse betragtes som mestringsstrategier. Der formidles en basal viden om det at skelne menneskers adfærd og symptomatologi fra de underliggende personlighedstræk og hvordan metoderne i det kliniske arbejde er rettet mod de grundlæggende bevæggrunde inde i personligheden frem for at være rettet mod de ydre kendetegn (adfærd, udtryk, livsvaner etc.).

På modulet lærer de studerende om den første af fire basale personligheder. Offerpersonligheden er en betegnelse for en række af de personlighedsudviklinger som findes i diagnosesystemerne. Offerbegrebet er således et begreb som samler en bestemt type karakterudviklinger der spænder fra skizoide strukturer over evasive og dependente personligheder. Offerlejringer i et menneske er en grundlæggende måde at beskytte sig på, overfor overbelastninger og den findes tydeligst i spekteret af personlighedsforstyrrelser, men kan meget ofte også let findes indenfor spekteret af "normal" personlighedsudvikling. Vi taler her om at en klient har udviklet en karakterstruktur med offertræk. Dette svarer i nogen grad til ICD 11's differentiering mellem let, moderat og svær personlighedsforstyrrelse.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Personlighed som mestringsstrategi
- Adskillelse af symptomer og i personligheden indlejrede årsager hertil
- Karakteristika ved offerpersonlighedsstrukturen
- Opvækstbetingelser som fremmer dannelse af denne karakter
- Variationer i den individuelle udgave af denne personlighed
- Terapeutiske interventioner
- Typiske parallelprocesser i det kliniske arbejde

Færdigheder

- Forståelse af meningen med at arbejde med de udløsende årsager i personligheden fremfor at symptomlindre
- Basal evne til genkendelse af offerpersonlighed
- Forståelse af faktorer i opvækst som ligger bag udvikling af denne struktur
- Differentialdiagnostisering af træk og struktur
- Reflektere over hypoteser om konstruktive terapeutiske interventioner
- Evne til en vis bestemmelse af progressionen i en terapeutisk proces med denne personlighed
- Reflektere over egne indre signaler i arbejdet

Kompetencer

- Indlede og etablere terapeutisk kontakt med offerpersonligheder
- Navigere i de typiske processer som opstår gennem et forløb
- Konstruktivt brug af vildveje, "misforståelser" eller stase i processen med klienten

- Bruge refleksioner om egne indre signaler som muligt redskab i den terapeutiske proces

Modul 2: Krænkerpersonligheden

Generelt

På modulet lærer de studerende om den anden af fire basale personligheder.

Krænkerpersonligheden er en betegnelse for en række af de personlighedsudviklinger som findes i diagnosesystemerne. Begrebet samler således en bestemt type karakterudviklinger der spænder fra paranoide strukturer over asocial personlighed til psykopati. Krænkerlejrningen i et menneske er en grundlæggende måde at beskytte sig på, overfor overbelastninger og den findes tydeligst i spekteret af personlighedsforstyrrelser, men kan meget ofte også let findes indenfor spekteret af "normal" personlighedsudvikling. Vi taler her om at en klient har udviklet en karakterstruktur med krænkertræk. Dette svarer i nogen grad til ICD 11's differentiering mellem let, moderat og svær personlighedsforstyrrelse.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Personlighed som mestringsstrategi
- Adskillelse af symptomer og i personligheden indlejrede årsager hertil
- Karakteristika ved krænkerpersonlighedsstrukturen
- Opvækstbetingelser som fremmer dannelse af denne karakter
- Variationer i den individuelle udgave af denne personlighed
- Terapeutiske interventioner
- Typiske parallelprocesser i det kliniske arbejde

Færdigheder

- Forståelse af meningen med at arbejde med de udløsende årsager i personligheden fremfor at symptomlindre
- Basal evne til genkendelse af krænkerpersonlighed
- Forståelse af faktorer i opvækst som ligger bag udvikling af denne struktur
- Differentialdiagnostisering af træk og struktur
- Reflektere over hypoteser om konstruktive terapeutiske interventioner
- Evne til en vis bestemmelse af progressionen i en terapeutisk proces med denne personlighed
- Reflektere over egne indre signaler i arbejdet

Kompetencer

- Indlede og etablere terapeutisk kontakt med Krænkerpersonligheden
- Navigere i de typiske processer som opstår gennem et forløb
- Konstruktivt brug af vildveje, "misforståelser" eller stase i processen med klienten
- Bruge refleksioner om egne indre signaler som muligt redskab i den terapeutiske proces

Modul 3: Tilknytning og objektrelationsteori

Generelt

Tilknytningsmodulet tager afsæt i den sunde tilknytning mellem et barn og dets forældre. I den tilknytningsteoretiske forståelse (Bowlby) udvikler barnet tilknytningsevne omkring 6 måneders alderen som en respons på den fysiologiske udvikling og specifikt evnen til at bevæge sig væk fra sikre omgivelser. Der inddrages nyere teoriudviklinger (Stern) som peger på at spædbarnet allerede fra de første levetimer forbinder sig til moderen. Tilknytning udgør i den klassiske teoridannelse modsvaret til barnets trang til udforskning, således at et barns udvikling sker i en

bevægelse mellem at undersøge og erfare sine omgivelser og at søge tryghed. Skader i personlighedsudviklingen skævvrider den naturlige balance mellem tryghedsbehov og trang til udforskning og i tilknytningsteorien arbejdes der med forskellige tilknytningstyper som på hver deres måde er ubalancerede betoning af den ene eller anden tilbøjelighed. I den ambivalente tilknytning er tryghedsbehovet dominerende i forhold til udforskningstrangen mens tilbøjeligheden i den undgående tilknytning er omvendt. Hos et barn med en desorganiseret tilknytning ses ikke et gennemgående mønster. Barnet finder, fordi både udforskning og de nære relationer er forbundet med angst, ingen mulighed for at bevæge sig konstruktivt mellem de to positioner.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Barnets sunde tilknytning
- Klassisk tilknytningsteori
- Tilknytning som en balance til udforskningstrang
- AAI-interviewet
- Nyere tilknytningsteori
- Tilknytningstyperne

Færdigheder

- Identificere sunde tilknytningstræk som udgangspunkt for at identificere ressourcer
- Differentiere forskellige tilknytningstræk hos klienter
- Forstå sammenhæng mellem opvækstskader, tilknytning og dysfunktionelle relationer

Kompetencer

- Terapeutisk arbejde baseret på klienters tilknytningshistorie

- Formidle forståelse for sammenhængen mellem tilknytning og voksen relationskompetence
- Arbejde terapeutisk med reetablering af sunde tilknytningsimpulser

Modul 4: Emotionel ustabil personlighedsstruktur

Generelt

På modulet lærer de studerende om den tredje af fire basale personligheder. Den emotionelt ustabile personlighedsstruktur er en betegnelse for en række af de personlighedsudviklinger som findes i diagnosesystemerne. Den emotionelt ustabile personlighed rummer i dag to underkategorier. Dels den impulsive type, dels borderlinetypen. I mange situationer er det meningsfuldt at forbinde histrionisk personlighed til denne kategori. Denne lejrning i et menneske er en grundlæggende måde at beskytte sig på overfor overbelastninger og den findes tydeligst i spekteret af personlighedsforstyrrelser, men kan meget ofte også let findes indenfor spekteret af "normal" personlighedsudvikling. Vi taler her om at en klient har udviklet en karakterstruktur med træk af emotionel ustabilitet. Dette svarer i nogen grad til ICD 11's differentiering mellem let, moderat og svær personlighedsforstyrrelse.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Personlighed som mestringsstrategi
- Adskillelse af symptomer og i personligheden indlejrede årsager hertil
- Karakteristika ved den emotionelt ustabile personlighed.
- Opvækstbetingelser som fremmer dannelse af denne karakter
- Variationer i den individuelle udgave af denne personlighed
- Terapeutiske interventioner

- Typiske parallelprocesser i det kliniske arbejde

Færdigheder

- Forståelse af meningen med at arbejde med de udløsende årsager i personligheden fremfor at symptomlindre
- Basal evne til genkendelse af emotionel ustabil personlighed
- Forståelse af faktorer i opvækst som ligger bag udvikling af denne struktur
- Differentialdiagnostisering af træk og struktur
- Reflektere over hypoteser om konstruktive terapeutiske interventioner
- Evne til en vis bestemmelse af progressionen i en terapeutisk proces med denne personlighed
- Reflektere over egne indre signaler i arbejdet

Kompetencer

- Indlede og etablere terapeutisk kontakt med emotionel ustabil personlighed
- Navigere i de typiske processer som opstår gennem et forløb
- Konstruktivt brug af vildveje, "misforståelser" eller stase i processen med klienten
- Bruge refleksioner om egne indre signaler som muligt redskab i den terapeutiske proces

Modul 5: Forsvarsmekanismer

Generelt

Selve personlighedsdannelsen er tæt forbundet med og i en vis forstand identisk med etableringen af vores forsvarsmekanismer. Disse beskyttelsesmekanismer strækker sig fra sunde forsvar som tillader integritet og sundt samspil med andre mennesker over neurotiske forsvar som grundlæggende lukker ned for bevidstheden omkring indre tilstande og helt hen til forsvar som

søger at balancere selvfølelsen i personlighedsforstyrrelsen. På modulet gennemgås forsvar fra de forskellige lag, fra sunde til primitive, og deres funktion og virkemåder beskrives.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Forsvarsmekanismernes funktion i personlighedsdannelsen
- Forskellige lag af forsvar fra modne til primitive forsvar.
- Enkeltforsvar i hver af lagene
- Angst (signalangst) og forsvar
- Personlighedsforstyrrelsens særlige forsvar

Færdigheder

- Evne til at identificere forskellige forsvar
- Forstå betydningen af forsvar for personlighedens balance
- Forstå hvordan forsvar er et udtryk for bedste balance mellem kontaktevne og indre oplevelse af sammenhæng

Kompetencer

- Anvende forsvar som information om klientens udfordringer
- Navigere i den terapeutiske proces med respekt for klientens forsvar
- Påpege forsvar for klienten, og undlade når det er hensigtsmæssigt
- Anvende bevægelser i klientens forsvar til at styre den terapeutiske proces
- Støtte klienten i at undersøge slip af forsvar
- Støtte klienten i betydningen af eksisterende forsvar
- Understøtte klienten i etablering af nye og mindre destruktive forsvar
- Grupper og intro til mindfulness

Modul 6: Grupper og intro til mindfulness

Generelt

På sidste modul på første år er det vores erfaring at de faste aftengrupper nu er modne til at kigge på gruppedynamikken og balancen mellem egne- og gruppens læringsmål og trivsel. Gruppeterapi med mennesker med personlighedsforstyrrelse og dermed vanskeligheder i det relationelle kræver en særlig metode som der bliver undervist i.

Fra uddannelses første modul er alle dage startet med en 15 til 20 min, hvor der er opmærksomhed på den studerendes indre. Det er i en ramme med guidning i afspænding, stilhed og lidt musik.

Det er nu tid til at introducere mindfulness som et redskab til at øve indre opmærksomhed og neutralitet der begge er vigtige for den terapeutiske rolle i kontakt med klienter og i forebyggelse af sekundær traumatisering der er en risiko i arbejdet med svært traumatiserede klienter som er uddannelsens målgruppe.

Viden

De studerende præsenteres for forskellige gruppeteorier og metoder

- Viden om gruppedynamik og grupperoller
- Viden om individuel terapi i gruppe
- Viden om egne roller i grupper
- Viden om mindfulness i en terapeutisk sammenhæng

Færdigheder

- At kunne tilrettelægge individuel terapi i gruppe
- At give konstruktiv feedback
- At vælge gruppemetode i forhold til målgruppe

- At opdage mindfulness som en måde at regulere indre impulser i det terapeutiske arbejde
- At opdage mindfulness som en støtte i at finde den neutrale position som terapeut

Kompetencer

- at balancere indre emotioner i samarbejdsrelationer mellem hensynet til egne og fællesskabets behov.

§ 3.4.2 Andet uddannelsesår:

Viden om og begyndende færdigheder i at lave hypoteser og interventioner i en psykoterapeutisk kontekst. Der undervises teoretisk i selvdestruktiv adfærd og, hvordan der kan intervereres med positiv reformulering. Viden om og færdigheder i at etablere og vedligeholde den terapeutiske alliance - Pacing.

De terapeutiske færdigheder trænes i faste tremands-grupper klient/terapeut/observatør (se terapitræning § 3.6.1)

På årets sidste modul eksamineres de studerende på baggrund af en synopsis i et selvvalgt emne indenfor pensum. De fordyber sig i en teoretisk problemstilling. I den mundtlige del uddyber eller tilføjes viden og demonstreres begyndende forståelse for, hvordan psykoterapien kan tilrettelægges. (se § 14.2) Der er ekstern bedømmelse med 12 skala.

Andet års moduler

Modul 7: Pacing og leading

Generelt

Pacing og leading repræsenterer de to basale interventioner i arbejdet med personlighedsforstyrrelserne (ligesom de er centrale og anvendes i andre former for terapi). Pacing handler om terapeutens afstemning af sin klient. Den er terapeutens forsøg på komme i kontakt med det følelseslandskab som klienten er bevæget af og at videregive denne oplevelse til klienten, så denne føler sig forstået. I pacingen sikrer terapeut og klient sig, at de har den bedst mulige fælles forståelse og oplevelse af hvad det er klienten er rørt af. Det er fra denne fælles overenskomst om indre virkelighed, at den næste interventionsform, leading, har sit afsæt.

Leading er terapeutens passende forstyrrelse af klientens virkelighed. I leading bringer terapeuten en forskel ind som udfordrer den sammenhæng eller forståelse som klienten har dannet sig. Formålet er et bevæge den terapeutiske proces.

I arbejdet med de forskellige personlighedsforstyrrelser er der meget stor variation i hvordan pacing og leading ser ud. Selv om der er principper for de to interventioner, så er afklaring af personlighedsstruktur og skadesdybde meget afgørende for timing, balance mellem de to interventioner og hvilket kvalitativt følelsesindhold der paces eller leads.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Funktionen af pacing
- Mangfoldigheden af pacing; verbal, gestik, mimik, tone, timing mm.
- Pacing tilrettet personlighedsstruktur, terapeutisk tema og den aktuelle situation
- Funktionen af leads

- Differentiere konstruktive lead fra terapeutens personlige impulser
- Betydningen af balance mellem pacing og leads

Færdigheder

- Behersker et bredt spektrum af måder at pace på
- Evner at hvile i spontane impulser til pacing
- Evner at forme en passende pacing
- Rimelig tillid til egne impulser til leads
- Erfaring med at skille impulser til leads fra egne personlige trange
- Forstår virkningen af pacing og leads for klienten

Kompetencer

- Sikker anvendelse af interventionen pacing
- Udtryk af naturlig og spontan pacing
- Forme distinkte udtryk for pacing med tydelig hensigt
- Evne til at time leads
- Erkende når et lead ikke er frugtbart for klienten
- Veksle passende mellem pacing og leads
- Evne til at genfinde balancen hvis en af interventionerne er blevet overbetonet

Modul 8: Frelserpersonligheden

Generelt

På modulet lærer de studerende om den sidste af fire basale personligheder.

Frelserpersonligheden er en betegnelse for en række af de personlighedsudviklinger som ikke er homogent beskrevet i diagnosesystemerne og litteraturen. Frelserbegrebet er således et begreb

som samler en type karakterudviklinger der spænder fra ANP (apparently normal personality), over tilknytningsteoriens begreb om "tvangsomsorgsgiveren" til den præstationsorienterede personlighed i ICD. Denne lejring i et menneske er en grundlæggende måde at beskytte sig på overfor overbelastninger. Da den primært er et forsøg på normal eller overpræsterende funktion ovenpå traumatiserende opvækst er den hyppigt overset og underdiagnostiseret. Denne personlighedsudvikling kan kun vanskeligt indplaceres efter ICD 11's differentiering mellem let, moderat og svær personlighedsforstyrrelse.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Personlighed som mestringsstrategi
- Adskillelse af symptomer og i personligheden indlejrede årsager hertil
- Karakteristika ved frelserpersonlighedsstrukturen
- Opvækstbetingelser som fremmer dannelse af denne karakter
- Variationer i den individuelle udgave af denne personlighed
- Terapeutiske interventioner
- Typiske parallelprocesser i det kliniske arbejde

Færdigheder

- Forståelse af meningen med at arbejde med de udløsende årsager i personligheden fremfor at symptomlindre
- Basal evne til genkendelse af frelserpersonlighed
- Forståelse af faktorer i opvækst som ligger bag udvikling af denne struktur
- Differentialdiagnostisering af træk og struktur
- Reflektere over hypoteser om konstruktive terapeutiske interventioner

- Evne til en vis bestemmelse at progressionen i en terapeutisk proces med denne personlighed
- Reflektere over egne indre signaler i arbejdet

Kompetencer

- Indlede og etablere terapeutisk kontakt med frelserpersonligheder
- Navigere i de typiske processer som opstår gennem et forløb
- Konstruktivt brug af vildveje, "misforståelser" eller stase i processen med klienten
- Bruge refleksioner om egne indre signaler som muligt redskab i den terapeutiske proces

Modul 9: Overføring og modoverføring

Generelt

Overføring og modoverføring har en helt afgørende funktion i arbejdet med personlighedsforstyrrelserne. Der undervises i overføringen som den udspiller sig afhængigt af om personlighedsforstyrrelsen er let, moderat eller svær. Hos den lette personlighedsforstyrrede er dele af personligheden i stand til at mentalisere og derved udnytte de forestillinger eller indre tilstande som bringes ind i terapien. Klientens overførte følelser til den terapeutiske proces kan i et vist omfang begribes som symbolske udtryk for dele af det stof som terapien bearbejder. Denne mentaliseringsevne er medtaget hos de sværere personlighedsforstyrrelser, hvor overføringen opleves som en reel begivenhed mellem terapeut og klient. Hertil vil der ofte være krav om umiddelbar tilfredsstillelse af de i overføringen vækkede mangeltilstande.

Modoverføringsbegrebet bruges som hos Gabbard og Wilkinson, 1994. Det betyder at der skelnes mellem tre grundlæggende forskellige modoverføringstyper. Den personlige modoverføring, den empatisk konkordante og den komplementære modoverføring. Der redegøres for begrebets

historiske baggrund hos Freud (den personlige modoverføring) og hvordan forståelsen af fænomenet udvikler sig i den psykodynamiske teori.

De tre typer modoverføring bruges både i det diagnostiske arbejde, i den forstand at både den konkordante og den komplementære modoverføring opfattes som reflekser af klientens indre tilstande. Disse to modoverføringstyper forstås således som væsentlige kommunikationsredskaber for klienter som har dybe skader i personligheden og er afskåret fra at udtrykke realistiske budskaber om deres vanskeligheder. Den komplementære modoverføring spiller af flere grunde en særlig rolle. Den er den mest komplicerede modoverføring at integrere i den terapeutiske proces, samtidig med at det er den modoverføring som tydeligst anviser retninger for den terapeutiske proces. Brugen af denne modoverføring forudsætter en detaljeret forståelse af både den projektive identifikation og den afgiftende intervention.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Overførings- og modoverføringsbegrebets historiske udvikling
- Differentiering af de forskellige former for modoverføring
- Overføringen og modoverføringens kendetegn hos forskellige grader af psykisk skade
- Den projektive identifikations elementer
- Den afgiftende intervention
- Den terapeutiske proces' kommunikationslag (sproglig, non-verbal og modoverføring som kommunikation)
- Viden om eget personligt stofs betydning for de terapeutiske processer

Færdigheder

- Evne til at identificere elementer af klientens personlighed og problematikker ved hjælp af både overføring og modoverføring

- Differentiere egne temaer i den personlige modoverføring i forhold til konkordant og komplementær modoverføring
- Sammenstille terapeutisk information fra forskellige kommunikationslag
- Forstå samspelet mellem egen og klientens indre processer

Kompetencer

- Tilrettelægge eller justere det terapeutiske arbejde ved hjælp af overføring
- Tilrettelægge eller justere det terapeutiske arbejde ved hjælp af modoverføring
- Bruge information fra forskellige kommunikationslag til at guide terapiens retning
- Navigere processen gennem de forstyrrelser som egne temaer udfordrer terapien med

Modul 10: Mentalisering

Generelt

Det er en grundlæggende skade hos mennesker med personlighedsforstyrrelse at deres evne til selvregulering er nedsat. Mentalisering er en afgørende komponent i denne evne til at selvregulere. På modulet lærer den studerende hvordan mentalisering er en basal betingelse for at kunne forstå sit eget sind og indleve sig i andres.

På modulet gennemgås udviklingen hen mod mentalisering gennem erfaringer med imitation, synkronicitet og afstemning. Den sunde mentalisering beskrives.

Mentalisering har en række tilsvarende i hjernens funktion og på baggrund af McLean og Susan Harts beskrivelser får den studerende indsigt i hjernens udvikling og de tre funktionelle lag.

Det neuroaffektive kompas gennemgås og forbindes til de tre grundlæggende typer mentaliseringssvigt.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Barnets udvikling som den udfolder sig af imitation, synkronisering og afstemning
- Samspilserfaringernes betydning for mentalisering og selvregulering
- Mentalisering som evne til at forstå sit eget sind og indleve sig i andres.
- Den sunde mentalisering
- Mentaliseringssvigt; teleologisk mentalisering, konkret mentalisering og pseudomentalisering

Færdigheder

- Forstå betydningen af mentaliseringsevne
- Forstå betydningen af standsninger i denne udvikling
- Se sammenhænge mellem mentaliseringssvigt og klientens evne til selvregulering
- Identificere disse standsninger som tre forskellige udtryk for mentaliseringssvigt

Kompetencer

- Inddrage sund mentalisering i den terapeutiske proces
- Bevidstgøre klienten om sund mentalisering
- Time påpegning af mentaliseringssvigt
- Undersøge årsager til mentaliseringssvigt
- Påpege konsekvenser af mentaliseringssvigt
- Tilbyde terapeutisk kontakt som opbygger sund mentalisering gennem tilknytning

Modul 11: Tab og sorg

Generelt

Sorg og tab vil ofte være en del af den terapeutiske proces i arbejdet med mennesker, der har været udsat for omsorgssvigt og overgreb og således en vigtig viden og kompetence i uddannelsen.

Tab og sorg er et specialiseret terapeutisk tema og det kræver specialistviden, derfor er der to undervisere på dette tema en fra "det nationale sorgcenter" og en af de faste undervisere fra Hildebrand Institutet. De studerende får viden om sorg både de naturlige sorgprocesser og de komplicerede sorgprocesser. Der undervises i to proces spors modellen ud fra Jesper Mogensen og Preben Engelbrecht bog "at forstå sorg". Der arbejdes i sorggrupper ud fra Nini Leich og Marianne Davidsen Nielsens bog "den nødvendige smerte".

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Sorgteoretisk forståelse fra Freud til Engelsbrecht og Mogensens to procesmodel underbygget af "det nationale sorg centers" forskningsmateriale.
- Viden om sammenhængen mellem tilknytnings teori og sorgprocessen forløb.
- Viden om den naturlige sorgproces og den komplicerede sorgproces.
- Viden om ventesor ved eks. langvarig sygdom.
- Viden om Diagnosesystemet ICD11. Viden om differentiering af sorg, depression og PTSD. Viden om sorgprocessernes forskellighed for børn, unge og ældre.
- Viden om støtte og behandling af tab og sorg
- Viden om sorggruppe terapi
- Viden om egne tab og sorgprocesser

Færdigheder

- At kunne identificere mellem klare og uklare tab og vurdere, hvorvidt der er tale om naturlig sorg eller mere kompliceret sorg.
- At støtte i den naturlige sorgproces og anvende to spors modellen i forhold til børn, unge og ældre i kompliceret sorg.
- At i at inddrage sorgarbejde i den psykoterapeutiske proces med mennesker udsat for omsorgssvigt og overgreb

Kompetencer

- Kompetence i at differentierer mellem sorg og depression
- Kompetence i at inddrage forskningsresultater i forståelsen af heling efter tab og sorg
- At genkende og rumme personlige sorgreaktioner i det terapeutiske arbejde.

Modul 12: Eksamen

Generelt

De to første dage er eksamensdage. Modulets anden del følger kursernes normale rytme, og den består af færdighedstræning, selvrefleksion og supervisionsdag.

Viden

Forud for modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Grundskaderne som følge af omsorgssvigt, overgreb og udviklingstraumer; udvikling af falsk selv, overvældelse og dissociering, primære mangeltilstande og skadede relationelle kompetencer
- Identifikation af grundskaderne gennem viden om personlighedstrukturdannelsen

- Identifikation af grundskader gennem brug af den konkordante og komplementære modoverføring
- Forsvarsmekanismer hos personlighedsforstyrrede klienter
- Tilknytningskader hos personlighedsforstyrrede klienter
- Mentaliseringskader hos personlighedsforstyrrede klienter
- De to basale interventioner; pacing og leading

Eksamen er den studerendes eget selvstændige arbejde med at organisere denne viden i et samlet overblik

Færdigheder

- Den studerende kan redegøre for en klar problemstilling i fagets terminologi
- Dette overblik over uddannelsens teori i de to første år fremstilles skriftligt

Kompetencer

- Den studerende forbinder færdighederne med klinisk praksis, gennem analyse af et klientforløb

§3.4.3 Tredje + fjerde uddannelsesår:

Viden, færdigheder og kompetencer i at udføre psykoterapi på et videnskabeligt og forskningsbaseret grundlag. Samt viden og kompetencer i at udføre og formidle forskning i egen praksis.

Forskningsmodulerne udbydes af fakultetet i DPFO og består af 5 forskningsmoduler fordelt over tredje og fjerde uddannelsesår.

Modul 1: Introduktion til forskningsprincipper og -perspektiver

Målet med dette modul er at give studerende en tilgængelig introduktion til basale forskningsprincipper og videnskabsteoretiske perspektiver samt relatere disse til diskussioner inden for forskningsmetodologi i en psykoterapeutisk kontekst.

I forlængelse af Ken Wilbers kvadrantmodel præsenterer modulet forskellige videnskabelige perspektiver på den psykoterapeutiske praksis. Den studerende lærer om grundlæggende filosofiske antagelser knyttet til de forskellige videnskabsteoretiske perspektiver, herunder de forskellige teorifunktioner og kriterier for videnskabelighed, der er indeholdt i disse perspektiver. Desuden bliver den studerende fortrolig med nøglebegreber, der underbygger forskning i psykoterapi, og som sætter den studerende i stand til kritisk læsning af forskningsartikler og som forbereder dem til at planlægge deres egen forskningsaktiviteter.

Modul 2: Aktionsforskning og forskningsmetoder i praksis

Målet med dette modul er at give de studerende en grundlæggende forståelse af aktionsforskning i psykoterapi sammenhæng. Eleverne introduceres til den historiske tradition for aktionsforskning og dens grundlæggende metodiske tilgang. Studerende undersøger også muligheden for at bruge aktionsforskning i forbindelse med psykoterapi og de etiske implikationer heraf. De arbejder konkret med praktiske eksempler på de præsenterede metoder og undersøger, hvordan de kan anvende dem i deres egen praksis. Målet er at sætte studerende i stand til at udvikle forskningskompetencer som grundlag for (i) kritisk at vurdere aktionsforskning i psykoterapi og (ii) udvikle deres originale tænkning og forskning i deres sidste års opgave.

Modul 3: Fænomenologi og førstepersons forskningsmetoder

Målet med dette modul er at introducere de studerende til teori og praksis for fænomenologiske og førstepersonsforskningsmetoder i psykoterapisammenhæng. Studerende lærer om fænomenologi

som en historisk bevægelse og filosofisk holdning, og hvordan den har påvirket og informeret kvalitativ forskning. Studerende udforsker også eksempler på eksisterende fænomenologisk forskning i psykoterapi og lærer om forskellige metodiske tilgange til at udføre fænomenologisk forskning i praksis, som grundlag for: (i) kritisk at vurdere fænomenologisk forskning i sammenhæng med psykoterapi og (ii) udvikle deres originale tænkning og forskning i deres sidste års opgave.

Modul 4: Forskning i egen praksis

Målet med dette modul er at introducere de studerende til det specialiserede område af blandet metodeforskning i psykoterapi. Studerende lærer om det blandede metodeperspektiv i samfundsvidenskabelig forskning mere bredt og nogle af de centrale debatter og problemstillinger på området, der former forskningspraksis, herunder etik. Målet er at sætte studerende i stand til at udvikle forskningskompetencer som grundlag for (i) kritisk at vurdere eksisterende blandet metodeforskning i psykoterapi og (ii) udvikle deres originale tænkning og forskning i deres sidste års opgave.

Modul 5: Introduktion til blandede metoder og kvantitativ forskning i psykoterapi

Målet med dette modul er at give de studerende viden og færdigheder til at integrere forskning i deres egen praksis som psykoterapeuter og livslange lærende. I centrum af modulet er et praksisorienteret engagement med indholdet af modul 1, 2, 3 og 5. Ved hjælp af casestudier, mentorordninger i mindre grupper og egne erfaringer udforsker de studerende, hvilke former for metodiske og etiske udfordringer, der opstår, når en forskningsbaseret tilgang til psykoterapeutisk praksis. Studerende anvender og uddyber deres læring i design, planlægning og udførelse af deres sidste års projekt og afhandling. Målet er at sætte studerende i stand til at (i) kritisk vurdere forskningens rolle i deres egen praksis og (ii) udvikle deres originale tænkning og forskning i deres sidste års opgave.

For at udvikle psykoterapeutiske kompetencer arbejder de studerende på 3. og 4. år i faste terapitræningsgrupper (se terapitræningsvejledning § 3.6.1)

Terapeutisk træning med eksterne klienter påbegyndes. Forventning om at de studerende har minimum 50 timer med eksterne klienter. Hildebrand Instituttet udbyder ekstern gruppesupervision med Instituttets faste undervisere.

På Tredje uddannelses år eksamineres de studerende med en stor skriftlig opgave, hvor de studerende demonstrerer både viden om og færdigheder i at anvende de psykodynamiske teorier og interventioner. (se eksamensformalia § 14.3) De redegør for den videnskabsteoretiske baggrund for de anvendte teorier.

Opgaverne bedømmes bestået eller ikke bestået med en skriftlig kommentar (Se eksamensformalia § 14.3)

Fjerde uddannelsesår:

Viden om og kompetence i at tilrettelægge et psykoterapeutisk forløb. (se terapitræningsvejledning § 3.6.1)

Viden og kompetence i at lave analyse, reflektere over kontakten og de anvendte interventioner.

Viden om den aktuelle forskning indenfor terapiens tema og kompetence til at vurdere forskningens relevans for den aktuelle terapi.

Fjerde uddannelsesår afsluttes med en klinisk eksamen på uddannelsens sidste modul. De studerende bedømmes i deres kompetencer til at udføre psykoterapi og reflektere over deres arbejde. (se eksamensformalia § 14.4) og en hovedopgave (se eksamensformalia § 14.5)

Moduler på tredje og fjerde år

Modul 13: Neurotisk personlighed

Generelt

Uddannelsens kernefokus er følgevirkningerne i personligheden af omsorgssvigt, overgreb og traumehændelser. Hvis disse skader bliver de grundlæggende faktorer for personlighedsdannelsen udvikler mennesker almindeligvis en mere eller mindre omfattende personlighedsforstyrrelse. Vi har på tidligere moduler arbejdet med fire basale måde at udvikle personlighedsforstyrrelse på. Personlighedsforstyrrelserne har, på trods af deres store forskelligheder, en række fællestræk. Udvikling af falsk selv, følelsesovervældelse ledsaget af acting out eller dissociering samt oplevelser af primære mangeltilstande hører til de mest centrale. De fire personlighedstyper som er uddannelsens omdrejningspunkt giver hver især forskellige udfordringer i den terapeutiske proces – og der er nogle gennemgående kendetegn for terapien med de personlighedsforstyrrede temaer.

Dette modul aftegner et grænselandskab til arbejdet med tidligt og omfattende omsorgssvigt og overgreb eller traumehistorie. Dannelsen af den neurotiske personlighed, eller i mindre format det neurotiske tema, er en grundlæggende anderledes måde at danne karakterstruktur på. Hvor personlighedsforstyrrelsen altid rummer en meget sårbar og for identiteten truende konfrontation, fordi der ligger overvældende og uintegrerbare hændelser bag, så er udviklingen af den neurotiske personlighed kendetegnet ved hæmning og fortrængning. I det neurotiske har man lukket for tilstande og temaer; i det forstyrrede er man tæt på overvældelse. De to personlighedsudviklinger er derfor vidt forskellige og kræver tilsvarende tilpasninger i den terapeutiske proces.

Modulet opstår af to bevæggrunde. Dels aftegner den neurotiske terapi som nævnt et grænseland til arbejdet med personlighedsforstyrrelsen. Dels er det velkendt at der hos samme klient, eller

sågar inden for samme terapeutiske problematik, kan være perspektiver som er lejret både i den ene personlighedsudvikling og i den anden.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- De særlige kendetegn ved den neurotisk klient og det neurotiske tema
- Forståelse af årsagerne til dannelse af neurotiske temaer
- Viden om de grundlæggende terapeutiske interventioner
- Forståelse af nødvendigheden af at skelne mellem personlighedsforstyrret og neurotisk problematik
- Neurosens modoverføring og typiske parallelprocesser i det kliniske arbejde.

Færdigheder

- Basal evne til genkendelse af neurotisk personlighed
- Differentiering af neurotisk og personlighedsforstyrret tematik
- Evne til at skelne mellem personlighedsforstyrret og neurotisk personlighed
- Reflektere over hypoteser om konstruktive terapeutiske interventioner

Kompetencer

- Basal evne til terapeutisk kontakt med neurotisk personlighed
- Terapeutisk arbejde med blandet (neurotisk/personlighedsforstyrret) problematik

Modul 14: Selvdestruktiv adfærd og positiv reformulering

Generelt

Selvdestruktiv adfærd udgør en af personlighedsforstyrrelsens selvreguleringsstrategier. Med udspring i den systemiske teoris forståelse af selvdestruktiv adfærd i familier som en måde at bevare familiens ligevægt på, undervises i selvskade ud fra en præmis om at denne adfærd er et forsøg på at finde en indre balance. Selvskade har to grundlæggende funktioner til at skabe sammenhæng. Dels aktiverer adfærden de indre tilstande som personligheden længes efter og dels dæmper selvskaden de tilstande som personligheden har svært ved at rumme. Selvskadens effekter virker normalt kortvarigt og har, som begrebet viser, også betydelige omkostninger.

I den terapeutiske proces med selvskade anvendes mest effektivt interventionen ”positiv reformulering”. Den funktion er at spejle hvordan selvdestruktiv adfærd i grunden er en mestringsstrategi og den muliggør en genopretning af klientens tillid til at gøre det bedst mulige for sig selv.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Selvdestruktiv adfærd i familien (systemisk teori)
- Selvskadens mange udtryk
- Selvdestruktiv adfærd i det normale liv
- Personlighedsforstyrrelsens selvskade
- Selvdestruktiv adfærd som mestringsstrategi af ubærlige tilstande
- Selvskade som lindring
- Positiv reformulering

Færdigheder

- Analyse af selvskade som symptom
- Analyse af selvskadens selvregulerende funktion
- Analyse af selvskadens lindrende funktion
- Undersøge og etablere selvskadens sammenhæng med den terapeutiske proces' øvrige temaer
- Positiv reformulering som interventions form

Kompetencer

- Besidde en grundlæggende åben og nysgerrig indstilling til selvdestruktiv adfærd
- Terapeutisk arbejde med selvdestruktiv adfærd i normalspekteret
- Terapeutisk arbejde med selvskade som udtryk for omsorgssvigt og overgreb
- Beherske den positive reformulerings interventionsformer

Modul 15: Seksuelle overgreb

Generelt

Dette er et centralt tema i uddannelsen, i dette modul er der fokus på at integrerer væsentlige elementer fra den tidligere undervisning. Når et barn udsættes for seksuelle overgreb sker det ind i den kultur og familiedynamik barnet lever i, og de mestringsstrategier barnet udvikler er tæt forbundet til tilknytningsmønster og ressourcer i og omkring barnet. Den betydning et seksuelt overgreb for i barnets udvikling og sundhed er afhængig af, hvorvidt det bliver mødt og støttet på en ikke moralsk og neutral måde eller det forbliver en hemmelighed i barnet. Der lægges vægt på at tilrettelægge behandling for både offer og krænker i modulet. At kunne genkende og behandle senfølger efter seksuelle overgreb og være opmærksom på at PTSD ofte er en konsekvens af overgreb i barndommen og har betydning for det terapeutiske arbejde og prognosen. Det er vores

erfaring at seksuelle overgreb sætter bevægelse i stærke emotioner hos behandlere og samarbejdspartnere, så modoverførings arbejde og supervision vægtes højt.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Hvordan udviklingen personlighedsstrukturerne offer/krænker/frelser/ borderline kan være den bedste mestringsstrategi for barnet
- Hvordan forskellige krænker profiler kan have betydning for prognose for krænker og offer
- Hvordan forskellige krænker profiler har betydning for hvilken terapeutisk behandling der vil være hensigtsmæssig
- Om lovgivningen og underretningspligt.
- Om selvdestruktiv adfærd som forståelse af symptomer på seksuelle overgreb
- Om børn og voksnes seksualitet
- Om egen seksualitet

Færdigheder

- Lave analyse af dynamikken mellem offer og krænker
- Neutralt at møde barnets forståelse af overgrebet
- Neutralt at møde krænkers forståelse af overgrebet
- At lave behandling af såvel barnet som krænker
- At genkende senfølger efter seksuelle overgreb
- At tilrettelægge behandling af senfølger
- At intervenere med forståelsen af at symptomer som selvdestruktiv adfærd mødes med positiv reformulering

Kompetencer

- Integrere viden og færdigheder om analyse og hypotese til interventioner som pacing og positiv reformulering i mødet med både offer og krænker.
- At kunne navigere i det komplekse sagsarbejde med mange samarbejdspartnere herunder også myndighedspersoner i politiet.
- At kunne reflektere over egne indre signaler i arbejdet med seksuelle overgreb og senfølger.

Modul 16: Choktraumer

Generelt

Modulet er en indføring i arbejdet med de specifikke traumer. Uddannelsens kernefokus er på personlighedsforstyrrelserne og hvordan disse blandt andet udfolder sig som et svar på en traumatisk historie. En gennem opvæksten gennemgående traumehistorie, kaldes et udviklingstraume. Her er det ikke enkeltstående og for opvæksten atypiske episoder som skader personligheden, men gennemgribende kontaktmønstre med så truende intensitet at personligheden er traumatiseret af samspillet. På dette modul retter vi opmærksomheden specifikt mod traumehændelser som primært er enkeltstående og optræder i personligheden som "isolerede" choktraumer. Modulet hovedfokus er ikke udviklingstraumerne selv om grænsen mellem udviklingstraumer og hændelsestraumer er flydende.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Hvordan et menneske pådrager sig et traume
- Traumesymptomer
- De psykologiske processer som leder til og udløser traume

- De ledsagende fysiologiske processer
- Særligt om dissociationens udtryk
- Adskillelse af choktraumer og udviklingstraumer – og gråzonerne
- Personlig resiliens og ressourcer
- Choktraumeterapiens elementer
- Hvordan et chok tilnærmes
- Terapeutens særlige ansvar og styring
- Psykoedukation i forhold til arbejdet
- Kendetegn på forløst traume

Færdigheder

- Basal evne til genkendelse af choktraumesymptomer
- Grundlæggende evne til at skelne hændelsestraumer fra choktraumer
- Kendskab til traumeterapiens særlige arbejdsmetoder

Kompetencer

- Evne til at vurdere hvornår klienter skal henvises til specifik traumeterapi

Modul 17: systemisk teori og metode

Generelt

På dette modul præsenteres de studerende for systemiske teorier Humberto Maturanas domæneteorier, teori om autopoiesis, Gregory Batesons kommunikationsteori. Det er på dette modul at der arbejdes med familien som klient og system. Der er et historisk rids af betydningen af den udvikling, der tog fart med Milanogruppen i 70'erne "symptomets funktion" i familiesystemet. Et samlet overblik over de systemiske metoder, der indgår i Hildebrand Instituttets uddannelse.

- Genogram (Murray Bowen)
- Domæneteorier (Maturana)
- Spørgsmålstyper (Karl Tomm)
- Pacing og leading (Milton Erickson – hypnoterapi)
- Eksternalisering (Micheal White)

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- De systemiske kommunikationsteorier
- Hvordan symptomet har en funktion i et system
- Karl Tomms spørgsmålstyper og deres anvendelse
- Systemers søgen mod homøostase (balance)
- Eksternalisering som metode

Færdigheder

- I at lave analyse og hypotese om symptomets funktion
- I at lave positiv reformulering af symptomet i familien
- I at reflektere i team i forhold til en familie
- I at intervenere i et familiesystem

Kompetence

- At lave genogram
- At lave analyse og tilrettelæggelse af behandlingen samt afklare hvem klienten er – individ eller familien
- At eksternalisere et problem ud fra Michael Whites metode

Modul 18: Børn i terapi

Generelt

Børn i terapi er et specialiseret terapeutisk tema og det kræver specialistviden. Derfor er det en gæstelærer der underviser på dette tema. Gæsteunderviser er klinisk psykolog med speciale i børnepsykologi og er bl.a. uddannet legeterapeut og Theraplay behandler.

Grundlæggende sansninger af eksempelvis behag/ubehag i den tidlige dyade bliver fundamentet for udviklingen af et følelsesliv. Både fornemmelsen af egne følelser men også udviklingen af indlevelsesevne og empati. Igennem det tidlige forældre-barn samspil udvikles sans og følelsesmæssige erfaringer, som skaber grundlaget for, at barnet senere i sit liv er i stand til at mentalisere, reflektere og hæmme primitive impulser. Når den sunde udvikling forstyrres af udviklingstraumer eller hændelsestraumer opstår der ubalance. I Theraplay arbejdes med følsom og organiserende berøring, tumleleg og glædesfyldt samspil. Herved er det muligt at få adgang til de dybere niveauer af de selvregulerende og emotionelle funktioner, der dannes i hjernens følelsesmæssige strukturer. De studerende får erfaring med de neuroaffektive øvelser gennem egen deltagelse.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Barnets personlige, sociale og følelsesmæssige udvikling med afsæt i i den neuroaffektive udviklingspsykologi

- Kort intro til de neuroaffektive kompasser
- Hvad kendetegner børn med vanskeligheder på det autonome niveau
- Hvad kendetegner børn med vanskeligheder på det limbiske niveau
- Introduktion til Theraplay som intervention
- *Om "eget indre barn"*

Færdigheder

- Til at kunne identificere hvorvidt barnets skade er på et autonomt eller limbisk niveau.
- I at stimulere barnet på et autonomt niveau/ limbisk niveau

Kompetencer

- Kan vurdere på hvilket neuroaffektivt niveau, barnet er forstyrret
- Kan benytte relevante terapeutiske øvelser med afsæt i de neuroaffektive teorier.
- At vide, hvornår barnet skal henvises til en mere specialiseret indsats.

Modul 19: Stress og depression

Generelt

Depression sættes i et historisk perspektiv fra Hippokrates i oldtiden til nutiden. Der undervises i at skelne mellem depression og stress. Der lægges vægt på en nuanceret forståelse af, hvad der kan være den bagvedliggende forståelse af depressionens opståen, og hvor psykoterapi har sin begrænsning i arbejdet med depression. Der præsenteres ny forskning i depressionens skadevirkning på personligheden.

Der undervises i stressfaktorer og symptomer hos både børn og voksne. Der præsenteres en model til at graduere arbejdsrelaterede stressreaktioner og behandling af stressreaktioner.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- De mange psykosociale faktorer, der kan have betydning for udvikling af stress og depression
- Medfødt disponering for depression
- Diagnosticering ICD10 af depression
- Symptomer på depression
- Symptomer på stress hos børn og voksne
- Behandling af depression
- Arbejdsrelateret stress hos voksne
- Behandling af arbejdsrelateret stress hos voksne
- Belastningsrelateret stress hos børn
- Nervesystemets reaktion på stress
- Behandling af nervesystemets stress symptomer

Færdigheder

- I at skelne mellem arbejdsrelateret stress og depression
- I at lægge en behandlingsplan for arbejdsrelateret stress
- I at skelne mellem depression og sorg
- I at lave det terapeutiske arbejde med den depressive klient
- I at inddrage kroppen i regulering af nervesystemet
- I at se barnets stress symptomer i sammenhæng med familie og hverdagslivets krav
- I at inddrage kroppen i regulering af barnets nervesystem

Kompetencer

- I at give klienten indsigt i belastningsfaktorer.
- Til at støtte forældre i forståelsen af deres børns stress og hvordan de hjælper barnet.

- Til at formidle viden om stress faktorer til arbejdspladser og skoler/dagtilbud med henblik på forandring.
- Til at samarbejde og henvise til læger og psykiater omkring depressive klienter

Modul 20: Skam

Generelt

Skam optræder som en naturlig oplevelse i børns opvækst og den er her en sund regulerende tilstand som hjælper barnet til at navigere i balancen mellem impulser og normtilpasset adfærd. Skam kan forstås som en indre hjælper i barnets socialisering, og udviklingen af skam støtter barnet i at afstå fra handlinger og udtryk som ødelægger dets nødvendige forbindelse til mennesker omkring sig.

Udviklingen af skam kan imidlertid fordrejes og forstyrre et menneskes evne til at fungere og skam (eller skamløshed) spiller i mange personlighedsforstyrrelser en væsentlig rolle. Omsorgssvigt og overgreb har medført at barnets naturlige tiltro til sig selv er mangelfuld. Både overvældelsestilstande og dannelse af falske selvfølelser ødelægger mange skadede klienters oplevelse af at have forbindelse til sig selv, og dette tab af indre sammenhæng giver let en oplevelse af at have gjort ting som føles uforståelige og "forkerte". Den ene side af en selv kender dårligt den anden og skam er en naturlig følge af denne fremmedgørelse i forhold til sig selv.

På tværs af personlighedsforstyrrelserne indebærer arbejdet med skam nogle særlige udfordringer.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Den sunde og naturlige skam

- Skam som et indre kompas
- Udskamning og internalisering af skammen
- Skammen som del af udviklingsforstyrrelse
- Skammens forsvarsstrategier; følelser og udtryk som beskytter mod angst
- Skam som et brud på indre idealer
- Skam som sensitivitet
- Skam og skamløshed
- Terapeutiske interventioner i forhold til skam

Færdigheder

- Forståelse af skammens natur
- Forståelse af skammens identitetsopløsende natur
- Navigere med balancen mellem at være i kontakt med skammen og tillade den at skjule sig
- Kendskab til egne personlige skamtemaer

Kompetencer

- Arbejde med skam som integreret del af personlighedsforstyrrelserne
- Arbejde med skamløshed som integreret del af personlighedsforstyrrelserne
- Mestre forskellige interventioner som specifikt bearbejder skamtemaer

Modul 21: Terapiens praksis

Generelt

Gennem uddannelsen har den studerende tilegnet sig en grundlæggende viden om personlighedsdannelse, personlighedsstruktur og den forstyrrede personlighed. Tilsvarende har den studerende fået undervisning og trænet i en række centrale interventioner primært tilpasset klienter med erfaringer af omsorgssvigt og overgreb.

På dette modul fokuserer vi på en skærpelse og opsamling af hvordan metoder er tilpasset klientens personlighedsstruktur, skader og ressourcer. Uddannelsen tager afsæt i den holdning at ansvaret for den terapeutiske proces i meget høj grad hviler på terapeuten når der arbejdes med personlighedsforstyrrelserne. Klienter med personlighedsforstyrrelse bringer imidlertid hyppigt meget kaotisk og overvældende materiale med sig ind i det terapeutiske rum, og der stilles derfor store krav til terapeutens evne til at navigere metodisk i processen. Dette moduls omdrejningspunkt er en samling af de overvejelser som ligger bag terapeutens valg af intervention – begrundet i den viden som er formidlet omkring personlighedsstruktur.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Fordybet overblik over sammenhænge mellem klientens personlighedsstruktur og særlige behov

Færdigheder

- Fordybet forståelse af sammenhæng mellem særlige behov og valg af interventioner

Kompetencer

- Implementering af bevidste valg af interventioner
- Navigere den terapeutiske proces når interventioner ikke kan integreres af klienten
- Bevidst genetablering af terapeutisk alliance

Modul 22: Mindfulness og Daniel Sterns nærværpsykologi

Generelt

En terapeut kan skærpe de metodiske færdigheder og kompetencer som øves, gennem opøvelse af fundamentale evner til at komme tilstede, centrere sig, kontakte kropslige forankringer eller lejre sig i et bevidsthedsmæssigt nærvær. Dette modul har to indgange til denne træning.

Modulets første del giver undervisning i grundlæggende mindfulness teknikker. De studerende lærer teorien bag nærværstræning, fra psykoanalysens første begreb om et observerende jeg til moderne mindfulness som bevidsthedstræning.

Modulets anden del tager afsæt i opdagelserne fra Daniel Sterns udviklingspsykologi og den deraf afledte nærværpsykologi. Det teoretiske begreb om "det nuværende øjeblik" forklares og det demonstreres hvorledes det gennem undersøgelser af bestemte hukommelsesspor er muligt at give klienter forståelse for hvordan centrale episoder (nuværende øjeblikke) indeholder information om dybe personlige temaer.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Forskellige mindfulness indstillinger
- Hvordan forskellige indstillinger kan støtte terapeutens arbejde
- Betydningen af terapeutens evne til at bruge mindfulness
- Hvordan krop og åndedrætsøvelser kan understøtte nærvær
- Hvordan bevidsthedsøvelser kan skærpe terapeutens sansninger i det terapeutiske rum
- Hvordan lejring i ikke-emotionelle sansninger kan skabe centrering for terapeuten
- Det nuværende øjeblik
- Disse bestemte hukommelsesspors muligheder i terapiprocesen

Færdigheder

- Redskaber til centrering og nærvær
- Redskaber til indre arbejde med krops- og åndedrætsopmærksomhed
- Kendskab til egne personlige ressourcer i forbindelse med bevidste indre øvelser

Kompetencer

- Øgede evner til at bevare centrering i emotionelt højspændte terapipassager
- Øgede evner til at kontrollere og skærpe opmærksomheden relevante steder i processen
- Fordybe undersøgelsen af klientens temaer med "det nuværende øjeblik"

Modul 23: Terapiens afslutning

Generelt

Det er med terapiens afslutning som med dens begyndelse; den indeholder let hele scenariet af den terapeutiske proces i et slags koncentrat. Vi føler alle vigtigheden af at få forbindelse til det menneske som skal hjælpe os og meget er på spil i forhold til, hvordan det lykkes. Det er med afslutningen på samme måde. Den er en samling af alle de afgørende bevægelser som har fundet sted i terapien og den er et farvel til et menneske som har været med på vejen.

Der er desværre også mange terapeutiske forløb som slutter utilsigtet; af ydre omstændigheder, af modstande som ikke fik ord eller bare fordi det var to mennesker som ikke kunne komme gennem de processer, som det var meningen.

På modulet understreges vigtigheden af terapeuten har klargjort sig en række forskellige forhold. Hvad er tegnene på at en terapi nærmer sig sin afslutning eller allerede er færdig! hvad betyder den gode afslutning for klienten, hvilke elementer består en afslutning af, indhold af klientens farvel – og terapeutens, samt nogle af de faldgruber der kan opstå i afslutningen.

Viden

I løbet af modulet har den studerende tilegnet sig viden om:

- Terapiens tegn på afslutning
- Personlighedsstrukturernes veje mod afslutning
- Afslutningen af en terapi er en tabsproces
- Hvem beslutter at en terapi er færdig
- Klientens evaluering
- Terapeutens autentiske og bevidst afgrænsede personlige tilbagemelding
- Afslutningens faldgruber

Færdigheder

- Genkende den sunde afslutning på en terapi
- Føre klienten gennem et farvel
- Acceptere at afslutning er en adskillelse og at adskillelse er et tab
- Støtte klienten i at samle og evaluere processen
- Strukturere i opsamlingen; hvilke forventninger blev indløst, hvilke ikke og hvad udfoldede sig som var uventet
- Formidle et afstemt personligt farvel som terapeut

Kompetencer

- Navigere terapiens afslutning i balance
- Videregive at terapien både var en proces omkring indhold og en proces i en relation
- Forme terapien som en afsluttet gestalt og klienten vokser videre i asken på det der er gjort

Modul 24: afsluttende Eksamen

Generelt

De afsluttende opgave består i en skriftlig opgave med beskrivelse og analyse af en klient og en terapeutisk proces med denne. Til eksamen fremlægger den studerende sine refleksioner og viser selvvalgte videoklip fra et terapeutisk forløb. Den studerende kan supplere sine iagttagelser fra opgaven og bestemmer i udgangspunktet selv hvilke indsigter og overvejelser der fremlægges på baggrund af terapiklippen. Eksaminator (og censor) kan herefter bringe andre perspektiver ind i dialogen

Den afsluttende eksamen har to funktioner. For det første er den en bedømmelse af den studerendes faglige og praktisk terapeutiske niveau, sådan som det er præsenteret i eksamensprocessen. Bedømmelsen tager almindeligvis lige så meget afsæt i den studerendes evne til at reflektere og indleve sig relevant omkring de temaer som eksaminationen drejer sig omkring, som den bestemmes af, at der vises terapi der demonstrerer at den studerende behersker interventioner og kan etablere kontakt.

For det andet er eksamen anledning til en skabende proces hvor den studerende træner en skriftlig fremstilling og dermed eksplicit reflekterende proces, hvis formål er at sammenbinde uddannelsens mange discipliner.

På modulets anden halvdel er der endelig afslutning af uddannelsen. Hele forløbet evalueres og de studerende og lærergruppen udveksler med hinanden. Hver enkelt studerende formulerer udbytte og udfordringer omkring sin proces i de fire år; fagligt, personligt og med tilbagemelding til underviserne. Underviserne giver en tilsvarende tilbagemelding som respons.

Viden

- Afslutningens psykologi
- Viden om sammenhængen mellem tilknytningsmønster og at bryde bånd

- Muligheden for bevidst at bringe et nyt – og sundere – aspekt ind i sin afsked
- Identificere alle de lag eller sammenhænge som skal slippes
- Betydningen af afslutningen af et livskapitel

Færdigheder

- Tilrettelægge sit personlige farvel i bevidsthed om hvor man undgår
- Evne til at konkretisere hvordan man kommer i retning af et mere fuldendt farvel

Kompetencer

- Støtte sine klienter i at identificere sit afskedsmønster
- Støtte klienter i finde mere konstruktive måder at færdiggøre betydningsfulde sammenhænge
- Videreformidle forståelse af hvor afgørende adskillelse er for udfoldelsen af nye sammenhænge

§ 3. 5 Samlet litteraturliste

Tema: Terapeutisk grundholdning, Genogram, offerpersonligheden

Burham, John: **Familieterapi** (kap. 1-3), Hans Reitzels Forlag (HI)

Lyager, Jette & Lyager, Lone: **At bestige bjerge** (kap. 3), Forlaget Sociale Udsatte

Tema: Krænkerpersonligheden

Hildebrand, Eva & Gregersen, Conny: **Drenge og seksuelle overgreb**, Hans Reitzels Forlag (HI)

Masterson, James: **Det truede selv** (kap. 6 og 10), Hans Reitzels Forlag

Tema: Tilknytningsteori og objektrelationsteori

Evang, Anders, **Utvikling, personlighed og borderline**, (kap. 2), Forlag Cappelen (HI)

Hart, Susan, **Neuroaffektiv udviklingspsykologi, nr. 2**, Hans Reitzels Forlag 2016

Wennerberg, Tor: **Vi er vores relationer** (indledning og kap.1,2,3 og 4), Dansk Psykologisk Forlag

Sekundær litteratur:

Siegel, Daniel J. og Hartzell, Mary: **Forældre Indefra**, Hans Reitzels Forlag 2008 (HI)

Tema: Forsvarsmekanismer

Kjølby, Morten: **Instrument til klinisk vurdering af de psykiske forsvarsmekanismer**,
Psykoteraapeutisk Forlag (HI)

Tema: Emotionel ustabil personlighedsstruktur

Stjernholm, Ole: **Borderlineforstyrrelsen** (kap. 1,3 og 4) Forlaget Hovedland

Sørensen, Lars: **Smertegrænsen**, (kap. 7), Dansk Psykologisk Forlag

Wennerberg, Tor: **Vi er vores relationer** (kap. 5 - 10)

Tema: Frelser personligheden

Vammen, Jesper: **Frelserpersonligheden**, Hildebrand Instituttet 2023

Gregersen, Conny: **Livsmod** (side 152-161), Milik 2010

Larsson, Noel: **Overachiever Victims - The often Missed Trauma Survivor** (artikel)

Louis Cozolino: **The Making of a Therapist** (kap. 11- 12), Norton & Company 2004

Sekundær litteratur:

Zornig, Lindholm og Turéll: **Underdanmarks Jægersoldater**, Gyldendal 2015

Tema: Grupper og mindfulness

Susanne Bang og Ken Heap: **Skjulte ressourcer**, Socialpædagogisk Bibliotek, del IV

Lyager, Jette & Lyager, Lone: **At bestige bjerge** (kap. 4 - 6), Forlaget Sociale Udsatte

Sekundær litteratur:

Hildebrand, Eva m.fl.: Drengene og seksuelle overgreb (kap. 7) Hans Reitzels 1994 (HI)

Tema (gennemgående): mindfulness

Risom, Jens-Erik: **Mindfulness og meditation i liv og arbejde**, (kap. 4) Hans Reitzels Forlag 2013
(udleveres)

Tema: Pacing og leading

Harris, Bryony: **Pacing**, 2016 (artikel udleveres)

Cozolino, Louis: **The making of a therapist** (kap. 1 - 2), Norton 2004

Tema: Selvdestruktiv adfærd og positiv reformulering

Vammen, Jesper: **Selvdestruktiv adfærd og positiv reformulering**, 2019 (HI's eget skrift)

Sekundær Litteratur:

Hildebrand, Eva & Gregersen, Conny: Drengene og seksuelle overgreb, Hans Reitzels Forlag (HI)

Sørensen, Lars: Smertegrænsen, Dansk Psykologisk Forlag

Tema: Børn i terapi

Hart, Susan: **Neuroaffektiv terapi med børn** (kap. 7 – 9), Hans Reitzels Forlag 2011

Hart & Bentzen: **Jagten på de non-specifikke faktorer i psykoterapi med børn**, (kap. 7 – 10), Hans Reitzels Forlag 2013

Øvreeide, Haldor: **At tale med børn**, Hans Reitzels Forlag 2009

Tema: Overføring og modoverføring

Bang, Susanne: **Rørt, ramt og rystet**, Gyldendal

Gabbard, Glen: **Borderlinebehandling og modoverføring**, Hans Reitzels Forlag 1996 (HI)

Sekundær litteratur:

Yalom, Irvin: **Sex, løgn og psykoterapi**, Hans Reitzels Forlag

Tema: Tab og sorg

Leick, Nini & Davidsen-Nielsen, M.: **Den nødvendige smerte**, (kap. 4 - 5) 2. udgave.

Socialpædagogisk Bibliotek 2004

Mogensen, Jesper R. & Engelbrekt, Preben: **At forstå sorg**, Forlaget Samfundslitteratur 2013

Sekundær litteratur:

Yalom, Irvin: **Som at se på solen - at leve med døden**, Hans Reitzels Forlag 2008

Tema (gennemgående): etik

Dansk Psykoterapeutisk Forenings etiske regler.

Tema (gennemgående): Terapitræning

Jørgensen, Carsten Rene: **Den psykoterapeutiske holdning**, Hans Reitzels Forlag 2018

Tema: Mindfulness og Daniel Sterns nærværpsykologi

Stern, Daniel: **Det nuværende øjeblik**, Hans Reitzels Forlag

Tema: Choktraumer

Livine, Peter: **Den tavse stemme**, Hans Reitzels Forlag

Tema: Systemisk teori og metode

Cecchin, Gianfranco m.fl.: **Uærbødighed og fordomme**, Forlaget Mindspace 2019

Holmstrup m.fl.: **Spørgsmålstyper genfortolket** (artikel udleveres)

Mosgaard, Jacob: **De tre bølger i systemisk tænkning**, 2003 (artikel udleveres)

Tema: Stress og Depression

Prætorius, Nadja: **Stress – det moderne traume**, Dansk Psykologisk forlag

Salomon, Andrew: **Helvedes Malmstrøm**, Gyldendal

Tema: Mentalisering

Hart, Susan: **Den følsomme hjerne**, (kap. 10 – 12), Hans Reitzels Forlag 2009

Hart, Susan: **Neuroaffektiv udviklingspsykologi nr. 1+3**, Hans Reitzels Forlag 2016

Sekundær litteratur:

Bentzen, Marianne: **Den neuroaffektive billedbog**, Hans Reitzels Forlag 2014

Tema: Skam

Jørgensen, Carsten René – **Skam**, Forlag Gyldendal, 2023

Sørensen, Lars: **Skam – medfødt og tillært**, Hans Reitzels Forlag 2013

Yalom, Irvin D.: **Eksistentiel psykoterapi**, (kap. 2, 4 og 5) Hans Reitzels Forlag

Sekundær Litteratur:

Kaufman, Gershen: **Shame - the power of caring**, Schenkman Books 1992

Tema: Seksuelle overgreb

Herman, Judith: **I voldens kølvand**, Gyldendal 2020

Hildebrand Eva: **Familier med seksuelle overgreb**, Hans Reitzels Forlag (HI)

Tema: Terapeutisk praksis

Cozolino, Louis: **The making of a Therapist**, Norton 2004

Stjernholm, Ole: **Borderlineforstyrrelsen** (kap. 5, 6 og 7), Forlaget Hovedland

Tema: Neurotiske personlighed

Killingmo, Bjørn: **Konflikt og deficit**, 1989 (Artikel udleveres)

Killingmo, Bjørg: **Underteksten– Psykoanalytisk terapi i praksis**, (kap. 11) Akademisk Forlag

§ 3.6 Procesarbejdet

Gennem hele uddannelsen vægtes det stærkt at undervisningsindholdet reflekteres i de studerendes eget liv. Det er vores grundholdning, at de studerende skal kende sig selv og egne personlighedsstrukturer og grundlæggende besværligheder for at kunne håndtere klientkontakten uden for voldsomme projektioner og modoverføringer. Det betyder, at der forventes en villighed og nysgerrighed fra de studerendes side til at dele egne erfaringer, følelser og tanker med såvel undervisere som studiekammerater og terapeuten i egen terapi. Hensigten er at teorien, forståelsen og arbejdsprocessen i det indre kommer til at hænge sammen.

§ 3.6.1 Terapitræningsvejledning

Oversigt

- Generelt om terapitræningens funktion og opbygning på uddannelsen
- Forberedelse til færdighedstræningen på første år
- Præ-træning på andet år
- Terapitræning på tredje og fjerde år
- Vejledning til de studerende om brug af kameraoptagelse.

Generelt om terapitræningens funktion og opbygning på uddannelsen

Terapitræningen udgør en væsentlig del af de studerendes færdighedstræning. Den teoretiske viden og de interventionsmetoder, som undervisningen formidler, omsættes og øves i praksis. Det er en erfaring, at der for mange studerende kan være et stort skridt fra at forstå teorier og metoder til at udfolde dem i en virkelig situation. Der ligger en viden som en basis, men at gøre det, er for mange to meget forskellige facetter af det terapeutiske arbejde. Derfor forsøger vi fra uddannelsens begyndelse at introducere den praktiske terapi.

Vi indleder i det første år af uddannelsen med korte temabaserede træninger udsprunget af undervisningens temaer. Allerede fra andet modul introduceres desuden analyser af optagelsessekvenser af tidligere holds træninger. På andet år starter den reelle træning med fast klient (fra holdet) i kortere sessioner og ofte med et mere skemalagt fokus. På uddannelsens tredje og fjerde år fortsætter og øges tiden med den færdighedsbaserede træning. Terapeuterne får i stigende grad ansvaret for at reflektere over deres fokuspunkter og for at formulere deres erfaringer. For at guide de studerendes processer og erfaringsindsamling udleveres fortrykte ark til journalføringen.

Forberedelse til færdighedstræningen på første år

Som nævnt falder denne forberedende træning i to dele; ved små træningsseancer i løbet af undervisningen og ved at lære at arbejde med og analysere klip fra tidligere holds træninger (*)

Undervisningstræninger holdes simple og korte og er afgrænset til at de studerende iagttager erfaringer med få specifikke temaer.

Vi har valgt at gøre en del forberedelse inden arbejdet med andre studerendes træninger.

Træningsmanualen introduceres og vi giver en skitse af den færdighedstræning, som ligger på uddannelsen. De etiske forhold tages op, og vi åbner for de mange sårbarheder, der er i at give nogen, man ikke kender, adgang til følsomt arbejde. Et arbejde hvor både terapeut og klient vover

at vise deres udfordringer og manglerne ved at være "undervejs". Vi ønsker at skabe en grundindstilling af respekt for, at nogen giver lov til at bruge dem til at udvikle vores kompetencer med deres ugarderede hjælp. Uanset usikkerheden hos terapeut og klient i klippet og de "bedrevidende" analyser, som vi kan lave i bagklogskabens lys, så ønsker vi at skabe et rum, hvor vi bliver vidner med en accepterende grundindstilling.

Helt formelt inddrager vi også de etiske bestemmelser omkring tavshedspligt og samtykker.

Konkret foregår analysearbejdet med klip ved at holdet deles i grupper på fire. De sidder med hver deres skærm og et SD-kort med de aktuelle klip. Grupperne får en formuleret opgave til et klip og går i gang med deres egne refleksioner, som de deler med hinanden. Gruppen disponerer selv over opgavetiden i forhold til at spole, gense eller gå i detaljer med klippene. Efter gruppearbejdet udveksler vi på plenum. Grupperne går så videre med andre opgaver i samme klip eller med et nyt klip. Vi leder efter overordnede træk, iagttager kontakten, ser efter interventioner, mikroanalyserer, finder terapeutisk stil, undersøger modoverføringstilstande, lægger mærke til kontrakt eller andre rammer i sekvensen, sammenstiller klip med hinanden etc. Alt sammen i en vekslen mellem gruppearbejde og plenumudveksling.

(*For at få et bibliotek af klip, spørger vi ind imellem en terapeut og klient om tilladelse til at bruge en sekvens af deres træning. Vi vælger ud, når vi oplever en session, som tydeligt viser nogle af de grundlæggende pointer, som vi forsøger at formidle. Hvis terapeut og klient som udgangspunkt siger ja, klipper vi den relevante sekvens ud og sender det til gennemsyn for terapeut og klient. Terapeut og klient skal herefter give deres skriftlige tilsagn til brug af klippet før det anvendes i undervisningen. Tilladelsen gælder for 5 år, og kan til enhver tid tages tilbage.)

Præ-træning på andet uddannelsesår

På andet uddannelsesår opdeles holdet i grupper af tre. Disse tremandsgrupper er gældende for resten af uddannelsesåret. Underviserne sætter holdene, ligesom vi beslutter, hvem der er terapeut for hvem. Rollefordelingen er fast, så det betyder, at en bestemt studerende hver gang er terapeut for en bestemt anden studerende. Terapitræningen foregår i tre omgange på modulets tredje dag, hvor de tre studerende på skift har "rollerne" som klient, terapeut og observatør. Der byttes efter hver session, så alle når at have alle tre funktioner. En session er af 40 minutters varighed, fordelt på 30 minutters terapi og 10 minutters tilbagemelding i gruppen. Efter endt session udveksles udfordringer og erfaringer på plenum med fokus på de tre studerende, som har været terapeuter. Det gælder for terapitræningen på andet år, at der trænes i det tema, der præsenteres på det pågældende modul. I undervisningen om "Pacing" laves eksempelvis terapitræning med fokus på interventionen "pacing". Der er terapitræning på 5 af årets 6 samlinger.

De studerende introduceres for brug af journalark som forberedelse og bearbejdning af terapisessionen, journal arket er også et redskab til indsamling af data til brug for forskning i egen praksis.

Vi har en særlig opmærksomhed på grænser omkring disse træninger. To medlemmer af en bestemt aftengruppe kan ikke være hinandens terapeut og klient. Det er erfaringen, at der deles meget personligt og sårbart stof i aftengrupperne og at det ikke er hensigtsmæssigt at risikere, at de to rum blander sig. Når en terapi er afsluttet i tremandsgrupperne er klienten fri. Det betyder at hverken terapeut, observatør eller underviser udveksler med klienten og dette gælder både ude i tremandsgrupperne, på plenum og på alle andre tidspunkter. Det er alene klienten, som har mulighed for at tage kontakt omkring det stof, som blev udvekslet i træningen. Hvis klienten ikke ønsker at lytte til den feedback, som terapeuten modtager på sit arbejde, kan klienten vælge at gå udenfor.

Terapitræning på tredje og fjerde år

Ved opstart på tredje år opdeles holdet på ny i grupper af tre, som vil fungere som faste terapigrupper for resten af uddannelsen. Ligesom på andet år foregår træningen i tre omgange, hvor de tre studerende på skift har "rollerne" som klient, terapeut og observatør. Der byttes efter hver session så alle når at have alle tre funktioner. En session er af 50 minutters varighed, fordelt 40 minutters terapi og 10 minutters tilbagemelding i gruppen. Underviserne sætter også denne gang holdene, ligesom vi beslutter, hvem der er terapeut for hvem. Rollefordelingen er fast, så det betyder at en bestemt studerende hver gang er terapeut for en bestemt anden studerende. Vi tilstræber altså at skabe de bedste betingelser for et sammenhængende øvelsesforløb, hvor man kender sin klient og har mulighed for at få erfaringer med forskellige faser i et forløb. Vi tilstræber ligeledes at undgå sammenfald af studerende i samme aftengruppe og terapigruppe. Når ikke det lader sig gøre, tilstræber vi, at der ikke er sammenfald af terapeut og klient fra samme aftengruppe. Samlet er der på uddannelsens sidste to år 10 samlinger med terapitræninger.

De studerende starter nu med forskningsmodulerne og brugen af journalarket fra andet år bruges fortsat og kobles til videnskabsteori og forskning i egen praksis

Forløbets centrale omdrejningspunkt er terapeuttræningen. Den studerende med klientrollen har muligheden for at bruge terapeuten så konstruktivt som muligt, men såvel undervisernes som observatørens fokus er at give en feedback, der på bedst mulig måde udvikler den studerende i sit terapeutiske arbejde. Vores primære interesse er altså ikke en vellykket terapi for den studerende i klientrollen, selv om dette selvfølgelig er ønskeligt, men at terapeuten lærer så meget som muligt om sine terapeutiske muligheder.

Vi vil nu forsøge at beskrive hvordan vi forbereder de studerende til de tre "roller". Dette er gældende for træningen på alle tre år.

Terapeuten

Hildebrand Instituttets uddannelse er en terapeutuddannelse uanset om den bruges til at lave decideret terapi eller om den anvendes til at have terapeutisk pædagogisk kommunikation med sine klienter i socialfaglige og pædagogiske miljøer. På uddannelsen introduceres hvordan vi overordnet ser vejen frem mod udviklingen af terapeutiske kapaciteter, og vi gør det ved at beskrive uddannelsens "tre ben". I studiehåndbogen der en beskrivelse af hvordan vi ser sammenhængen mellem 1. den teoretiske læring, 2. den personlige proces og 3. terapitræningen.

Terapitræningen på uddannelsens tredje år introduceres med temaet "Det terapeutiske talent". Det er vores erfaring, at alle har en eller flere personlige kvaliteter, som det er enkelt for dem at bruge i en terapeutisk relation. Det kan føles ligetil at være lyttende eller at kunne finde et roligt sted i sig selv eller at holde en rød tråd i en samtale eller at danne hypoteser eller noget helt andet, og vi begynder med at hjælpe de studerende til at finde denne naturlige kompetence. Mange studerende har i begyndelsen en vis nervøsitet ved at sidde i terapeutstolen, og det er erfaringen, at det at begynde med at udforske et ressourcested hjælper til at finde et sted med lidt mere tryghed.

Vi gør opmærksom på at træningsforløbet primært er til for terapeutens skyld. Det er en mulighed for at bruge sammenhængen til at lære så meget som muligt og at slippe noget af det fokus som terapeuten let kommer til at lægge på klientens udbytte.

Observatøren

Det er vores erfaring, at denne rolle kan være meget svær at mestre, og at mange føler det naturligt at rådgive sin medstuderende, påpege mindre konstruktive interventioner eller være direkte kritisk i sin respons. Som nystartet terapeut, kan der være meget sårbarhed i at få tilbagemeldinger på sit arbejde, og læringen fra den medstuderende kan være svær at integrere, hvis ikke den gives med timing og som et tilbud. Vi tilstræber, at de studerende arbejder med

dette materiale i så tryk en ramme, som det er muligt. Vi er derfor opmærksomme på at træne observatørrollen, når underviserne er ude i grupperne og vi formidler, hvordan man giver feedback på en konstruktiv måde.

I meget korte træk bestræber vi os på at lære de studerende at udtrykke sig i undringer. Der er ikke et facit, men måske steder i træningen som gav anledning til nysgerrighed ("jeg blev optaget af, hvad det havde gjort, hvis I var gået i retning af..."). Vi opfordrer observatøren til at have et fokus på at formulere, hvad de selv lærte af at se terapien, og vi gør opmærksom på at observatørrollen er en mulighed for at iagttage, hvordan de selv bevæges gennem forskellige faser af processen. Disse tre indstillinger hos observatøren beskytter terapeuten, fordi observatøren bliver i sit eget rum, samtidig med at observatøren aktivt anvender træningen til at også selv at lære om terapeutfunktionen.

Klienten

Terapitræningerne er en mulighed for at være klient, men hans/hendes primære opgave er at være til rådighed for terapeuttræningen. For at træningen giver mening, bringer klienten reelle problemstillinger op i sessionen. Vi gør opmærksom på, at træningen ikke er en rollespilssituation, men en øvelse i at samtale og udveksle følelsesmæssigt omkring virkelige vanskeligheder i klientens liv. Det er selvfølgelig klientens valg, hvad der skal arbejdes med, og vi understreger nødvendigheden af, at hun er opmærksom på at finde balancen mellem at tage reelle problematikker op på den ene side, og så at mærke efter behovet for en vis selvbeskyttelse i forhold til de begrænsninger, som naturligt ligger i rammerne (for eksempel at man har ikke valgt sin egen terapeut, at dele af ens arbejde ses og kommenteres af medstuderende eller at terapeuten ofte er "undervejs"). Erfaringen er dog, at der i langt de fleste træningsøvelser opstår en høj grad af fortrolighed og tryghed, og at klienterne hurtigt har en klar følelse af, hvilket personligt stof de kan bringe op.

Ind imellem er det en særlig udsat og sårbar position at være klient. Der er situationer, hvor kemien mellem terapeut og klient giver udfordringer eller, hvor terapeuten har meget svært ved at forstå og spejle sin klient. I disse situationer kan klienten (helt berettiget) opleve sig misforstået og uset, og trygheden ved rummet kan forsvinde. I situationer som disse vælger vi, som undervisere at ændre på balancen mellem fokus på klient og terapeut. Det normale er, som nævnt, at vi har terapeutens læring som det primære opmærksomhedspunkt, men opstår ovenstående problemstillinger, kan det i faser af træningen være nødvendigt, at vi vægter beskyttelsen af klienten højere. Vi vurderer fra situation til situation, hvordan vi bedst kan gøre det, men ofte vil vi vælge at rette interventioner mod klienten. Det gør vi ud fra en forståelse af, at vi i en kontakt med klienten under træningen kan hjælpe denne til at udtrykke og håndtere oplevelsen af ikke at blive set eller forstået. Det er en situation som ikke er nogens skyld, men hvor mødet mellem terapeut og klient har brug for lejlighedsvis formidling af en underviser.

Vejledning til de studerende om brug af kameraoptagelse

Her er en praktisk guide til arbejdet med kameraoptagelser af Terapitræningerne.

Terapitræningen

Undviserne beslutter og skriver på tavlen, hvem som på dagen får sin træning optaget, for at sikre at alle aften grupper er repræsenteret. Vi tilstræber, at de studerende optages lige mange gange i løbet af året. Som forberedelse til dagens terapitræning forbereder de studerende i ca. et kvarter, hvad de som terapeuter skal have fokus på i dagens session. Før terapitræningen går i gang får hver terapeut (som får sin session optaget) udleveret et SD-kort til kameraet. Når gruppen har et kamera optages en af gruppens terapitræninger på kortet. Det er terapeuten der er ansvarlig for kortet.

Undviserens rolle

Der er altid en underviser tilstede under optagelserne. Undviserens rolle er dels at være en støtte, som terapeuten kan trække på, hvis han/hun har brug for det, og desuden en mere aktiv

rolle som live-supervisor på den terapeutiske proces. Underviser kan føre en omtrentlig protokol med minuttal for faserne i terapien, således det kan hjælpe terapeuten til en indkredsning af den del af terapien som skal bruges senere.

Efter den optagne terapi er afsluttet

Når terapisessionen er afsluttet, er det terapeuten, der har ordet først, og siger noget om, hvordan det var at være terapeut, evt. ud fra fokuspunkterne. Efter underviserens feedback er det observatøren, der giver feedback til terapeuten. Klienten giver ikke tilbagemelding.

Efter hver terapirunde samles holdet i plenum, og terapeuterne kommer på skift med deres tilbagemeldinger. Observatører og klienter har ikke taletid her. Terapeuten beslutter hvilken sekvens, og hvor meget af terapisessionen der skal vises i aften gruppen. Efter kort tids træning er det naturligt for de fleste at se deres arbejde på skærm, og det er ikke anstrengende at se længere passager af træningen. Samtidig har det været erfaringen at længere klip, måske hele øvelsesterapien, giver en frugtbar sammenhæng for gruppen der ser arbejdet for første gang. Vi foreslår at gruppen ser halvdelen af terapien eller mere.

Arbejdet med klippet i aften gruppen

Vi har haft mange overvejelser om hvordan vi arbejder med materialet så nænsomt som muligt. Vi er klar over udsathed ved at andre observerer ens arbejde (både som klient og terapeut), og vi har derfor lavet nogle simple regler.

For det første er det vigtigt at huske, at det er terapeuten, som er vores fokus, og det er derfor terapeuten, som afgør, hvilken sekvens der skal vises for aften gruppen. Klienten har mulighed for at bestemme, hvis der er en sekvens af terapien, som ikke kan bruges.

Arbejdet med klippet begynder med, at terapeuten giver sin kommentar til sit arbejde. Hvad lægger hun/han mærke til om sit arbejde, sit kropssprog, tonen i samtalen, rytme og pauser mm.. Hvilke hypoteser opstår, hvilke interventioner forsøges, hvilke overvejelser og valg ligger der bag,

hvordan er kontakten med klienten, er der skift i processen etc.. Måske har terapeuten spørgsmål til gruppen. Herefter er det gruppens opgave at give feedback. Vi beder de studerende om løbende at repetere eller minde hinanden om undervisningen i, hvordan feedback kan gives konstruktivt. Terapeuten kan beslutte sig for, hvad hun/han ønsker, de andre i gruppen skal give feedback på og eventuelt, hvem hun/han ønsker at få den fra. Arbejdet afsluttes med en kort status fra terapeuten, der summerer den læring, der er kommet ud af at se sig selv arbejde.

Hver aftengruppe udnævner en teknikansvarlig, som instrueres af underviserne i den udstrækning det er nødvendigt. Teknikansvarlig opsætter aftengruppens afspilningsteknik inden aftengruppen mødes, så der ikke bruges tid på at vente. Der er to forskellige afspilningsmuligheder (TV eller computer). Hver aftengruppe har samme afspilningsteknik hver gang, så teknikken læres. Bruges computer tilsluttes den store skærm.

Dagen efter

Næste dag samles der op i plenum og der gives en kort tilbagemelding fra aftengrupperne.

Terapeuten sørger for aflevering af SD-kortet før udvekslingen på plenum dagen efter. Her slettes optagelserne.

Idekatalog til gruppearbejdet med optagelsen

- Arbejde med terapiens skift. Hvordan ses skiftet og hvilken betydning, kan vi tillægge det
- Arbejde med terapiens interventioner
- Bevidstgørelse af terapeutens naturlige arbejdsfacon. Hvad kendetegner terapeutens stil, hvad falder ham/hende enkelt i arbejdet som terapeut
- Udviklingspunkter, og tilbageblik på udvikling af kompetencer
- Refleksion over hvilken betydning og påvirkning klientens problemstillinger har for terapeutens egen historie

- Inspiration til de mange facetter i det terapeutiske arbejde kan findes i det store afsluttende evalueringsskema

§ 3.6.2 Aftengrupper/ refleksionsgrupper

De studerende vil gennem hele uddannelsen være i faste aftengrupper etableret af underviserne (de forstås ikke som familiegrupper). Det er i aftengrupperne en del af integrationsarbejdet omkring undervisningen foregår. Vi lægger stor vægt på disse grupper, som er stedet, hvor man sammen kan se på, hvordan dagens undervisning har berøring med egne temaer fra egen familieopvækst. Grupperne har specifikke regler for gruppemedlemmernes interaktion med hinanden, med fokus på at være hjælpere til den enkeltes egen refleksion, og at man ikke er hinandens terapeuter. Familiegenogrammet bliver anvendt, når det er relevant i forhold til tema eller som hjælp for den enkelte. Da undervisningen altid foregår som internat, er vi altid til stede og kan inddrages for hjælp og støtte, hvis der skulle opstå problemer i grupperne. Det er vores erfaring, at megen klarhed omkring egne problematikker opstår i denne trygge sammenhæng. Aftenens arbejde bringes efter den enkeltes behov ind i næste morgens plenum, hvor det kan blive genstand for undervisning eller mere personligt arbejde med en lærer.

§ 3.6.3 Supervision

På hvert undervisningsmodul er den sidste dag afsat til supervision og egen terapi. Her er der 2 undervisere og holdet arbejder i 2 grupper med hver en supervisor/terapeut. De studerende vælger, om de vil have sagssupervision eller arbejde terapeutisk. Der laves altid en klar kontrakt mellem supervisor og supervisand for hver session, om der er tale om supervision eller terapi. Hvis der er andre forhold som f.eks. to fra samme arbejdsplads eller lignende situation, går de i hver sin gruppe.

§ 3.6.4 Egen terapi

Det er vores holdning, at det er en god ide at være/have været i terapi, når man tager en uddannelse som vores. Ofte er det en god ide at have terapi udenfor uddannelse for at bearbejde

egne temaer, der dukker op i løbet af uddannelsen. Det er et krav for alle, der tager uddannelsen på master niveau at have 40 t. Ekstern egen terapi i løbet af uddannelsen.

Vi er ikke selv til rådighed som terapeuter uden for uddannelsen for vore studerende, mens uddannelsen pågår. Vi har ikke krav om, at ekstern terapi skal være med en terapeut uddannet på vores institut, men at det er en psykoterapeut, som er specielt egnet til det problem, som den studerende har.

§ 3.6.5 Parallelprocesser

Det er en del af vores overordnede teoretiske grundlag for undervisningen, at supervision og terapi forholder sig til forståelsen af parallelprocesser eller til den strukturelle gentagelse. Det betyder, at de processer, som foregår mellem os og de studerende skal formes på den måde, som vi ønsker de studerende skal forholde sig til deres klienter på.

Vi forstår et samspil, som en kokreativitet mellem to eller flere mennesker. Det vil sige, at begge eller alle personer er medskabende i det, der sker i relationen, i de modoverføringer eller projektioner der opstår, afhængig af hvilket ord man ønsker at bruge om forholdet mellem samspillerne: underviser-studerende, terapeut-klient, supervisor-supervisand.

Derfor er kravet til os selv og vores ansvar for den proces, der opstår mellem os og den studerende stort og kræver, at vi ligesom den studerende må arbejde med at "eje" vores projektioner. Da vi som grundlag i uddannelsen har den holdning, at alle gør deres bedste for at beskytte de sunde dele af personligheden, er denne positive indfaldsvinkel med til at forstå projektioner som udtryk for et positivt ønske, og gennem denne forståelse af projektioner bliver det muligt at bryde en krænker-offer-frelser trekant.

§ 3.6.6 Mindfulness og nærværstræning

Gennem hele uddannelsen trænes der dagligt i nærvær. Dette foregår bl.a. ved, at vi hver morgen starter med mindfulness træning i plenum. Flere undervisere har mange års erfaring med denne praksis i eget liv og er i stadig proces omkring dette på Vækstcenteret i Nr. Snede.

Denne træning er væsentlig i arbejdet med personlighedsforstyrrede klienter. En del af øvelsen som kommende terapeut for disse klientgrupper består i at øve rummelighed og neutralitet i kontakten med klienternes stærke emotioner.

§ 3.6.7 Krop

Der vil på daglig basis være kropslig nærværstræning med fokus på krop, bevidsthed og vejrtrækning, med det formål at kunne cirkulere, forankre og rumme det emotionelle stof, som den studerende vil komme i kontakt med.

§ 4 DPFO certificering

Hildebrand instituttet er godkendt af Dansk Psykoterapeutforening, og certificeret af Crossfields Europa.

Formålet med certificeringen er at sikre at uddannelsen har et fagligt niveau, så de studerende efter endt uddannelse også har et fagligt niveau der opfylder betingelserne for at blive optaget i DPOF og opnå betegnelsen psykoterapeut (MPF)

Hildebrand Instituttet skal gen-certificeres hver 4. år. For at sikre kvaliteten af vores uddannelse. Certificering af private psykoterapeutuddannelser er en proces, som dels øger kvaliteten af psykoterapeutuddannelser, og skaber basis for en stærkere profilering overfor nuværende og kommende studerende, undervisere og klienter og dels er fundamentet for en niveauvurdering på niveau 7.

Certificeringsprocessen understøtter niveauvurderingsprocessen ved, at kravene for en niveauvurdering på niveau 7 fra Dansk Akkrediteringsinstitution (AI), i så vidt muligt omfang er integreret i de 12 kriterier, som udgør DPFO's certificering af psykoterapeutuddannelser.

Læs mere om DPFO's certificeringer og niveauvurderingsprocessen her:

<https://psykoterapeutforeningen.dk/uddannelser/manualer-og-vejledninger>

Se Akkrediteringsinstitutions hjemmeside her: www.akkr.dk

§ 5 Kursussted

Hildebrand Instituttet har eget kursussted Øster Løkke, hvor alle moduler afholdes. Alle studerende er indkvarteret i enkeltværelser og der er faciliteter til gruppearbejde og AV-udstyr til optagelse/afspilning af terapeutisk arbejde. Salen hvor undervisningen foregår er lys og udstyret med AV faciliteter.

Øster Løkke ligger i den yderste klit ved Vesterhavet, så der mulighed for gode ture i naturen i pauserne. Den afsides placering understøtter den faglige og personlige fordybelse.

§ 6 Hildebrand Instituttets egne etiske regler

På Hildebrand Instituttet arbejder vi målrettet med de studerendes etiske bevidsthed i forhold til terapeut – klientforholdet. Psykoterapeutforeningens etiske regelsæt udgør grundlaget for Instituttets etik, og vi bruger dette regelsæt til at højne de studerendes bevidsthed om, at det at arbejde med mennesker og deres udvikling kræver nænsomhed, transparens og respekt.

Ligeledes arbejder vi med at give de studerende blik for og træning i, at terapeutisk arbejde ofte indeholder dilemmaer, som man må kunne navigere i. Vi har i det nedenstående ved eksempler vist, hvordan vi udmønter vores etik i overensstemmelse med Psykoterapeutforeningens etikregler.

§ 6.1 Egen terapi

Mange studerende oplever i løbet af uddannelsen et behov for egen terapi. Vi har i den forbindelse følgende holdning

- Vi forlanger ikke at terapien eller dele af den, foregår hos terapeuter med Hildebrand Instituttets baggrund.
- Instituttets undervisere kan ikke have terapeutiske forløb med studerende, mens de er under uddannelse.

§ 6.2 Eksamen

- Studerende som for eksempel har været i et terapeutisk forløb inden uddannelsen, med en underviser på Instituttet kan ikke eksamineres af denne.
- Censor er inhabil til en eksamen, hvis den studerende er eller har været en klient/supervisand.

§ 6.3 Undervisernes faglige udvikling

- Instituttet har løbende følgeskab 1 til 2 gange årligt, af ekstern konsulent.
- Instituttets etik evalueres og diskuteres løbende på lærermøder.

§ 6.4 Afslutning af uddannelsen

Når den studerende afslutter uddannelsen efter fire år, tilstræber vi at give hver enkelt studerende en realistisk feedback på den udvikling, vi har set gennem uddannelsen; faglig såvel som personlig. Vi giver ligeledes hver studerende en relevant tilbagemelding på, hvordan vi ser hendes/hans muligheder for at anvende de kompetencer, som de er tilegnet på uddannelsen.

§ 6.5 Rollekonflikt og grænser mellem roller

På uddannelsen varetager underviserne en række forskellige funktioner i forhold til de studerende. Vi underviser, superviserer, arbejder terapeutisk med de studerende og er ejere af kursusstedet. Der kan med mellemrum opstå dilemmaer ved at have flere så forskellige roller overfor de studerende.

- Instituttets undervisere orienterer løbende om eventuelle vanskeligheder eller dilemmaer, som er opstået, som følge af at vi varetager flere forskellige roller.

- Ved åbenhed både mellem studerende og underviser og mellem underviserne understøtter vi de studerende, som oplever vanskeligheder ved at håndtere sammenfaldet af roller hos Instituttets undervisere.

§ 6.6 Rolledilemmaer de studerende imellem

Vi har flere gange været i den situation at en leder og en eller flere medarbejdere har været på samme uddannelseshold. Vi har følgende holdning.

- Parterne forholder sig aktivt til, om de ønsker eller ikke ønsker at en kollega overværer supervision eller terapeutisk arbejde.
- På uddannelsens terapitræningssessioner sættes kollegaer ikke i samme træningsgruppe, ej heller leder og medarbejder i samme gruppe.
- Kollegaer skilles, så vidt det er muligt, i de permanente aftengrupper.

§ 6.7 Formidling

- Vores holdning til åbenhed gør sig gældende i formidlingen, således der er overensstemmelse mellem vores formidling af uddannelsens indhold og den kontakt og selvansvarlighed, vi har til såvel undervisere og studerende.
- Vi påtaler for hinanden, hvis vi ser kollegaer, som overser denne forpligtelse.
- Hildebrand instituttet er kontraktlig forpligtet til at formidle et bestemt koncept. Det betyder at den studerende ikke kan forvente en bestemt underviser, men at underviser er kompetent inden for sit område. Pågældende er uddannet indenfor en ramme, der har et betydeligt sammenfald med de teorier og metoder, der formidles på uddannelsen, og underviseren har en grundig træning og praksis indenfor feltet.

§ 6.8 Gennemsigtighed

En af de grundlæggende værdier i Hildebrand Instituttet er gennemsigtighed. Denne holdning er styrende for bl.a de etiske værdier. Gennemsigtighed afspejles eksempelvis i kursusrådet, hvor instituttets udvikling løbende lægges frem for de studerende.

§ 7 Undervisere og undervisningsformer

Alle vores undervisere har en solid faglig baggrund med mange års praktisk erfaring i at undervise og udøve psykoterapi og supervision.

Alle er medlem af DPFO, læs mere om de enkelte undervisere på hjemmesiden under fanen undervisere.

§8 Undervisningsevaluering

Hvert uddannelsesår afsluttes med at de studerende laver en anonym evaluering af undervisernes didaktiske, pædagogiske, faglige kompetencer. Der evalueres på rammer og litteratur.

Dette materiale bruges til undervisernes faglige og personlige udvikling ligesom ideer og forslag til ændringer inddrages.

Hvert uddannelsesår afsluttet med en personlig selvevaluering for de studerende – der bliver arbejdet med feedback i aftengrupperne og der laves opfølgning med underviser i plenum den følgende morgen.

Ved alle eksaminationer får den studerende en fyldig feedback på deres faglige og personlige udvikling og udviklingspunkter.

§ 9 Adgangskrav

Optagelse kan ske på følgende 3 kvoter:

§ 9.1 Kvote 1

Ansøgere til psykoterapeutuddannelsen skal have en relevant uddannelses- og erhvervsbaggrund, der svarer til en professions bachelor eller en videregående akademisk uddannelse. Uddannelsen skal være af psykologisk, pædagogisk eller sundhedsfaglig karakter, som f.eks. lærer, sygeplejerske, socialrådgiver, ergo - eller fysioterapeut, pædagog, læge eller psykolog.

– Ansøgere skal efterfølgende have erhvervs erfaring inden for denne profession i mindst 3 år - eller anden relevant erhvervs erfaring i mindst 3 år. Frivilligt socialt arbejde kan tælle som erhvervs erfaring.

Kvote 1 ansøgere optages løbende.

§ 9.2 Dispensation

I optagelsesproceduren med dispensation anvendes DPFO's blanket for dispensationsansøgning.

§ 9.3 Kvote 2

Andre ansøgere med en uddannelse på minimum professionsbachelor niveau, der ikke er af psykologisk, pædagogisk eller sundhedsfaglig karakter.

§ 9.4 Kvote 3

Ansøgere tilhørende andre faggrupper. Disse ansøgers uddannelse skal være suppleret med kurser fra højere læreanstalter eller lignende, indenfor psykologi, ledelse, personlig udvikling, terapi og supervision (120 timer ved et sammenhængende forløb, 150 timer såfremt der er tale om opsplittede forløb).

Kvote 2+3: Ansøgere der optages på dispensation, skal have minimum 3 års relevant erhvervs erfaring. Ansøgere optages på uddannelsen efter en konkret vurdering, der gives ud fra en helhedsbetragtning, hvor også uddannelsesniveau, alder, modenhed, motivation, og erhvervs erfaring klarlægges og vurderes.

Frivilligt socialt arbejde kan tælle som erhvervs erfaring.

§ 9.5 Meritstuderende

Instituttet optager studerende, der ønsker at tage tredje og fjerde år af uddannelsen, når disse har afsluttet de to første uddannelsesår fra et institut der i teoretisk reference kan sidestilles med Hildebrand Instituttets.

Alle ansøgere har telefonisk og/eller mailkontakt med Instituttets studievejleder inden optagelse og dokumenterer, enten i samtale eller med CV, kendskab til det felt der uddannes i.

Deltagelse i Hildebrand Instituttets intro kursus kan være nødvendigt for at blive optaget på merit, for at sikre at den studerende har kendskab til centrale begreber som offer/krænker/frelser-personlighedsstrukturer, som er centrale i Hildebrand instituttets uddannelse.

Hvis den studerende ønsker mulighed for optagelse i Psykoterapeutforeningen, skal studiet afsluttes indenfor maksimalt seks år.

Der kan i særlige tilfælde dispenseres herfor. Dispensationen gives med individuel begrundelse i samarbejde med Hildebrand Instituttets studievejleder. Det kan ske med baggrund i sygdom eller særlige arbejdsmæssige eller personlige forhold.

§ 11 Orlov og dispensationer

Orlov er en mulighed mellem 2. og 3. år og forudsætter der er plads på det 3. år som den studerende ønsker at fortsætte på.

§ 11.1 Barsel:

I forbindelse med barsel er der dispensation for fravær i 1 modul.

§ 12 Optagelse og gennemførelse:

Ansøgere til Hildebrand Instituttet downloader ansøgningsblanket fra hjemmesiden, hvor ansøgeren på tro og love underskriver på at de givne oplysninger er korrekte.

Ansøgningsblanketten fremsendes til studievejleder vedlagt CV og en kort redegørelse for motivationen for ønsket om at blive optaget på uddannelsen. Ansøger giver tillige en kort præsentation af sig selv.

Studievejleder gennemfører optagelsesproceduren, den studerende modtager brev om optagelse og underskriver kontrakt, hvor den studerende forpligter sig for 2 år.

For at gennemføre uddannelsen og modtage diplom, kræver det at alle uddannelseselementer er bestået og udført, som beskrevet i studieordningen og fraværet ikke har oversteget 20 % per år.

§ 13 Undervisningsplaner

Undervisningsplan første år

Uge 38 19 – 22 sept	Terapeutisk grundholdning Familiegrænserne Genogrammet Jesper, Karin, Anne, Christina aftengruppe	Offer struktur Jesper, Karin Aftengruppe	Offerstruktur Jesper, Karin Aftengruppe	Supervision Jesper, Karin
Uge 43 24 – 27 okt	Runde Krænkerstruktur Anne, Christina Aftengruppe	Krænkerstruktur Anne, Christina Aftengruppe	Træning med terapiklip Jesper, Christina aftengruppe	Supervision Jesper, Christina
Uge 50 12 – 15 dec	Runde Tilknytningsteori Objektrelationsteori Hanne, Karin aftengruppe	Tilknytningsteori Objektrelationsteori Hanne, Karin Aftengruppe	Tilknytningsteori Objektrelationsteori Hanne, Karin aftengruppe	Supervision Hanne, Karin
Uge 6 6 – 9 feb	Runde Borderline Jesper, Karin Aftengruppe	Borderline Jesper, Karin aftengruppe	Træning med terapiklip Jesper, Karin aftengruppe	Supervision Jesper, Karin
Uge 16 16 – 19 april	Runde Forsvarsmekanismer Hanne, Anne Aftengruppe	Forsvarsmekanismer Hanne, Anne Aftengruppe	Træning med terapiklip Hanne, Anne Aftengruppe	Supervision Hanne, Anne
Uge 24 11 – 14 juni	Runde Mindfulness Christina aftengruppe	Grupper Gruppeterapi Christina selvevaluering	Eksamen Karin, Tobias, Christina	Supervision Karin, Tobias, Christina

Undervisningsplan andet år

Uge 36 5 - 8 sept	Runde Pacing og leading Vivian, Anne aftengruppe	Pacing og leading Vivian, Anne Aftengruppe	Etik Introduktion til terapi træning Vivian, Anne Aftengruppe	Supervision Vivian, Anne
Uge 41 9 – 12 okt	Runde Frelserpersonlighed Jesper, Tobias Aftengruppe	Frelserpersonlighed Jesper, Tobias Aftengruppe	Introduktion til terapi træning Jesper, Tobias aftengruppe	Supervision Jesper, Tobias, Karin
Uge 48 28 nov – 1 dec dec	Runde Overføring/ modoverføring Jesper, Tobias aftengruppe	Overføring/ modoverføring Jesper, Tobias Aftengruppe	Introduktion til terapi træning Jesper, Tobias aftengruppe	Supervision Jesper, Tobias
Uge 4 23 – 26 jan	Runde Mentalisering Hanne, Christina Aftengruppe	Mentalisering Hanne, Christina aftengruppe	Introduktion til terapi træning Hanne, Christina aftengruppe	Supervision Hanne, Christina
Uge 14 2 – 5 april	Runde Tab og Sorg Susanne, Vivian, Karin Aftengruppe	Tab og Sorg Susanne, Vivian, Karin Aftengruppe	Introduktion til terapi træning Vivian, Karin Aftengruppe	Supervision Vivian, Karin
Uge 22 28 – 31 maj	Eksamen Vivian, Censor selvevaluering	Eksamen Vivian, Censor	Introduktion til terapi træning Terapeutisk talent Hanne, Anne aftengruppe	Supervision Hanne, Anne

Undervisningsplan tredje år

Uge 35 28 – 31 aug	Runde Terapi neurotisk struktur Jesper aftengruppe	Terapi neurotisk struktur Jesper Aftengruppe	Terapitræning Jesper, Hanne Aftengruppe	Supervision Jesper, Hanne
Uge 40 2 - 5 okt	Runde Seksuelle overgreb Vivian, Louise Aftengruppe	Seksuelle overgreb Vivian, Louise Aftengruppe	Terapitræning Vivian, Anne aftengruppe	Supervision Vivian, Anne
Uge 49 4 – 7 dec	Runde Terapeutisk Proces 1 Eva, Vivian aftengruppe	Terapeutisk Proces 1 Eva, Vivian Aftengruppe	Terapitræning Eva, Jesper aftengruppe	Supervision Eva, Jesper
Uge 3 15 – 18 jan	Runde Choktraumer Jesper, Karin Aftengruppe	Choktraumer Jesper, Karin aftengruppe	Terapitræning Jesper, Karin aftengruppe	Supervision Hanne, Christina
Uge 12 18 – 21 marts	Runde Systemisk teori og metode Vivian, Christina Aftengruppe	Systemisk teori og metode Vivian, Christina Aftengruppe	Terapitræning Vivian, Christina Aftengruppe	Supervision Vivian, Christina
Uge 23 3 – 6 juni	Børn i terapi Camilla, Tobias Aftengruppe	Børn i terapi Camilla, Tobias selvevaluering	Terapitræning Tobias, Christina aftengruppe	Supervision Tobias, Christina

Undervisningsplan fjerde år

Uge 34 21 - 24 aug	Runde Stress og Depression Vivian, Karin aftengruppe	Stress og Depression Vivian, Karin Aftengruppe	Terapitræning Vivian, Karin Aftengruppe	Supervision Vivian, Karin
Uge 39 2 - 5 okt	Runde Skam Vivian, Christina Aftengruppe	Skam Vivian, Christina Aftengruppe	Terapitræning Vivian, Jesper aftengruppe	Supervision Vivian, Jesper
Uge 47 4 – 7 dec	Runde Terapeutisk Proces 2 Modoverføring Eva, Anja aftengruppe	Terapeutisk proces 2 Modoverføring Eva, Anja Aftengruppe	Terapitræning Eva, Vivian aftengruppe	Supervision Eva, Vivian
Uge 2 8 – 11 jan	Runde Det nuværende øjeblik Jesper, Katinka Aftengruppe	Det nuværende øjeblik Jesper aftengruppe	Terapitræning Jesper, Anne aftengruppe	Supervision Jesper, Anne
Uge 15 8 – 11 April	Runde Terapiens afslutning Hanne, Tobias Aftengruppe	Terapiens afslutning Hanne, Tobias Aftengruppe	Terapitræning Vivian, Hanne Aftengruppe	Supervision Vivian, Hanne
Uge 23 3 – 6 juni	Eksamen Vivian, censor selvaluering	Eksamen Vivian, censor Professionel evaluering	Evaluering Vivian, Hanne	Afslutning og afsked Vivian, Hanne

§ 14 Eksamensformalia:

Hildebrand Instituttet har 4 eksamener + 1 hovedopgave. De 4 eksamener understøtter den progression, de studerende kommer gennem i løbet af de fire uddannelsesår: teoretisk viden, der skal kunne forstås og formidles for at kunne omsættes til psykoterapeutiske kompetencer inden for referencen psykodynamisk og systemisk psykoterapi.

§ 14.1 Formalia for første år:

På modul 6 afholdes eksamen. Eksamen er mundtlig og bedømmes bestået/ikke bestået med intern censor.

Der eksamineres i 3 personlighedsstrukturer: offer, krænker og borderline, tilknytningsteori samt forsvarsmekanismer. Den studerende trækker et spørgsmål og har derefter 20 min til forberedelse, med hjælpemidler. Eksaminationen er 15 min.

Bedømmelsen vægter at den studerende demonstrerer teoretisk viden og forståelse af stoffet ved at formidle og indgå i samtale om eksamensspørgsmålet. Den studerende får en mundtlig feedback på sin præstation, sammen med bedømmelsen bestået/ikkebestået.

Såfremt den studerende ikke består er der mulighed for en reeksamination i starten af 2. uddannelsesår. Såfremt den studerende er syg på eksamensdagen er der mulighed for eksamination i starten af 2. studieår.

§ 14.2 Formalia for andet år:

Den studerende udformer en skriftlig synopsis på baggrund af en problemformulering indenfor pensumlisten (max. 500 siders anvendt litteratur). I synopsis belyser den studerende teoretisk en problematik, hvor der arbejdes i dybden med en afgrænset og fokuseret problemformulering. Teorien formidles i den studeredes eget sprog med brug af faglige begreber.

Det foreslås, at det fremgår af synopsis, hvilket fokus den mundtlige fremlæggelse kommer til at indeholde.

Synopsis skal have en titel. Den udarbejdes individuelt eller af to studerende sammen, og omfanget er maksimalt 5 normalsider for individuelle opgaver og 7 normalsider for to studerende. Ved individuel eksamen vil der være 20 min. eksamination. To studerende, som skriver sammen har i alt 30 minutters eksamination. Denne eksamen vil blive bedømt med ekstern censor efter 12-skalaen.

Der er skriftlig vejledning i problemformuleringsfasen af eksaminator.

I bedømmelsen vægtes det at den studerende er i stand til at formidle teoretisk viden både skriftligt og mundtligt kunne diskutere og reflektere over de anvendte teorier med forståelse for teoriens betydning i analyse og hypotesedannelse. Sammen med karakteren får den studerende en mundtlig feedback på præstationen fagligt og personligt.

Hvis den studerende er syg eller ikke består eksamen, vil der være mulighed for reeksamination ved det følgende års anden års eksamen.

§ 14.3 Formalia på tredje år:

3 års eksamen. Er en individuel skriftlig, bunden opgave, på min. 10 sider og max. 15 sider. Opgaven skal handle om "**terapiens muskler**" og skal indeholde en case beskrivelse (som er anonymiseret) samt en teoretisk redegørelse og refleksioner omkring følgende punkter:

- Hypotese
- Pacing
- Leading
- Primært anvendt forsvar
- Positiv reformulering

I opgaven skal den studerende demonstrere evne til at redegøre for de relevante teorier og deres videnskabsteoretiske baggrund. Der skal demonstreres færdigheder i anvendelse af ovenstående 5 punkter ved gengivelse af eksempler fra samtale med klienten fra den anvendte case. (direkte tale) Eksamen har til formål, at de studerende skal dokumentere, at de har viden og forståelse for teorien og begyndende kompetencer i anvendelse af de interventionsmåder, som er afgørende for Hildebrand Instituttets terapiform.

Opgaven bedømmes med intern censor bestået/ikke bestået, og hver studerende modtager en skriftlig kommentar på teoretisk viden og personlig refleksion.

Hvis den studerende ikke består eller er syg så opgaven ikke afleveres rettidigt er det muligt i starten af 4. år at aflevere 3. års opgaven til bedømmelse

§ 14.4 Formalia på fjerde år:

Eksamen er en klinisk mundtlig eksamen, som afholdes på baggrund af en videooptagelse af en terapi, hvor den studerende er terapeut, suppleret med et skriftligt oplæg, hvor der redegøres for de elementer, den studerende mener, indgår i terapien.

Eksaminationen foregår med udgangspunkt i et videoklip på højst 15 min af en eller flere terapisesioner, som er særlig tydelig for det arbejde, den studerende er i gang med, og hvor vægten ligger på kontakt og intervention.

I det skriftlige oplæg laver den studerende en case beskrivelse evt. et genogram, en teoretisk gennemgang af terapien/sessionen med særlig vægt på anvendt hypotese – hvad er kontrakten med klienten – klientens primære forsvar - overføring/ modoverføring samt anvendte interventioner.

Det skriftlige oplæg skal være på max. 6 A4, der kort skitserer de faglige elementer, der arbejdes med i terapien/sessionen. Refleksioner over kontrakt/analyse, interventioner og overføring/modoverføring. Der skal være litteratur liste som bilag.

Eksamen er på 50 min. inkl. fremvisning af optagelsen.

Eksamen har til formål at den studerende demonstrerer evne til at lave psykoterapi og redegøre for processen i et terapiforløb.

Eksamen bedømmes med ekstern censur efter 12- skalaen. Der gives en mundtlig feedback på den studerendes terapeutiske færdigheder og udviklingspunkter.

§ 14.5 Hovedopgaven:

Er endnu ikke beskrevet – det forventes det vil blive en opgave på mellem 40 og 50 sider, hvor der demonstreres forskning i egen praksis og redegøres for de tilhørende videnskabelige teorier evt med samme case som den kliniske eksamen.

§ 15 Censorkorps

Hildebrand Instituttet har 3 faste tilknyttede censorer, der alle er medlem af DPFO og har en solid klinisk og teoretisk baggrund. De er psykoterapeuter uddannet ved Hildebrand Instituttet med mangeårig praksis i netop denne terapeutiske tilgang.

Forud for alle eksamener sikres det, at der ikke er inhabilitet i forhold til de studerende.

Censorerne afleverer en skriftlig evaluering efter hver eksamen, for at følge de studerendes faglige niveau.

§ 16 Regler for skriftlige opgaver

Alle skriftlige opgaver udarbejdes med 1½ linjeafstand, 2400 tegn inkl. mellemrum per side.

Opgaverne skal indeholde en forside med navn og titel, indholdsfortegnelse, referenceliste, bilag samt litteraturliste for anvendt litteratur. Lydfiler kan kun bruges som baggrundsvideo og altså ikke som reference eller kildeangivelse. Den anvendte litteratur skal angives i tilknytning til teksten og citater skal markeres med "..." eller *kursiv*.

Afsluttende opgave kommer

§ 17 Regler om læsning af tekster på fremmedsprog

Al den primære litteratur er på dansk, der kan forekomme enkelte artikler på engelsk eller nordisk.

§ 18 Eksamensbeviset kompetenceprofil

Efter endt 4-årig psykoterapeutuddannelse på master niveau udstedes et diplom, der giver direkte adgang til medlemskab i DPFO.

§ 19 Hildebrand Instituttets kompetenceprofil

Efter afsluttet uddannelse er den studerende klar til at udføre kvalificeret psykoterapeutisk arbejde med mennesker, der har været udsat for omsorgssvigt og traumer. Som færdiguddannet er den studerende også kvalificeret til at lave pædagogisk terapeutisk arbejde med børn, familier og grupper.

§ 20 Uddybende information

Der kan hentes uddybende information på www.hildebrandinstituttet.dk

§ 21 Ikrafttræden og overgangsordninger

Studieordningen træder i kraft fra september 2024. De hold der er startet inden denne dato følger den studieordning de er startet på og vil få tilbud om nogle af de muligheder, der er i den nye studieordning 24. Det kan eks. være deltagelse i supervisionsgrupper og forskningsmoduler.

§ 22 Ændringer i studieordningen

Studie ordningen vil løbende blive udviklet og ændringer implementeret.